

Konstruiranje korova

Bolković, Moris

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:420257>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet

Moris Bolković

Konstruiranje korova

Diplomski rad

Rijeka, 2023.

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za kulturalne studije

Diplomski studij kulturologije

Diplomski rad

Konstruiranje korova

Mentorica: dr. sc. Sanja Puljar D'Alessio

Student: Moris Bolković

JMBAG: 0009081205

Rijeka, rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao diplomski rad pod naslovom

Konstruiranje korova

i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koji su u radu citirani, ili se temelje na drugim izvorima (knjige, znanstveni članci, medijski i mrežni izvori), u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Moris Bolković

Rijeka, rujan 2023.

Sadržaj

Sažetak

1. Uvod	7
2. Metodologija	7
3. Što je korov?	
3.1. Preskripcija i deskripcija	9
3.2 “ Što je korov?”	10
3.3. Korov kao društveni konstrukt	13
4. Doživjeti biljke	
4.1. Uvod u sljepoću na biljke	14
4.2. Disparitet svjesnosti o biljkama	17
5. Neznanje	20
6. Činiti riječima	22
7. Znanje	
7.1. Znanje i moć	24
7.2. Instrument znanja	25
7.3. Produkcija znanja	26
8. Biologija	
8.1. Rod i spol	27
8.2. Konstruiranje biologije	30
9. Čistoća i red	34
10. Emocije	36
11. Praksa i implikacije	39
12. Zaključak	40

Sažetak

Iako discipline poput kulturološke nisu generalno povezane s istraživanjem živih bića, činjenica je da smo, kao ljudi, neraskidivo vezani svojim odnosima prema oblicima života koji nas okružuju. Ovo nadilazi isključivo biološku domenu naših relacija i manifestira se u društvenom i kulturalnom životu, kroz bezbroj reprezentacija i simbolika, kojima izražavamo svoja iskustva interakcija sa živim svijetom, tražeći načine da ih opišemo repertoarom vokabulara i ostalog znanja koje postupno gradimo. Posljedica ovoga je što, ponekad, pribjegavamo kategorijama koje nisu kadre tumačiti cijelu priču, a mogu dovesti i do svojevrsne nepravde u reprezentaciji, ali i dovesti do uskraćivanja nama bitnih i potencijalno formativnih doživljaja za nas kao pojedince, kao i zajednice u kojima obitavamo. Ovaj je rad nastao kao pokušaj uvida u takozvane društvene konstrukte, kategorije kojima pokušavamo dati smisao svijetu oko sebe, s posebnim fokusom na naš odnos prema biljkama. Kako će biti prikazano, njihova je uloga u našoj svakodnevnoj percepciji često svedena na minimum, no, bez obzira na ovo, itekako smo podložni primjećivati ih i obilježavati onda kad ih ne smatramo dobrodošlima. Prvenstveno će nam, stoga, od interesa biti pojam korova i njegova povezanost sa sličnim pokušajima interpretacije svijeta kroz svojstva pripadnosti i zauzimanja prostora. Ova će analiza pokušati ukazati na potencijalne izvore takve ograničavajuće kategorije i pozvati na građenje proširenog i angažiranog seta znanja i aspiracija, kakav može poslužiti za oslobađanje novih odnosa i iskustava prema bićima koja nas okružuju, a kakav se čini i tim urgentnijim, u svijetu kojeg više nego ikad, progono mogućnost ekološke krize.

Ključne riječi: korov, društveni konstrukt, znanje, moć, prostor, promjena

Summary

Even though disciplines like cultural studies aren't generally connected to researching living beings, we as people are, as a matter of fact, unbreakably bonded by our relationships towards the other lifeforms that surround us. This transcends the purely biological domain of our relations, manifesting in our social and cultural lives through a myriad of representations and symbolisms, through which we express our experiences of interacting with a living world, seeking ways to describe them through the repertoire of vocabulary and other forms of knowledge that we acquire along the way. The consequence of this is that sometimes, we

might lean towards categories that are incapable of telling the whole story, but which can also lead to a kind of representational injustice, while also capable of robbing us of important and potentially formative experiences, for us as individuals, but also on the level of communities in which we dwell. This work is intended as a way to explore so called social constructs, these categories through which we try to give the world meaning, particularly those pertaining to plants. As will be presented, their role in our everyday perception is often minimally acknowledged, though we seem to be heavily disposed to noticing and marking them whenever their presence is deemed to be unwanted. Thus, the term “weed” will be our main point of interest, as will its connections to other similar attempts at interpreting the world through properties of belonging and taking up space. The attempt of this analysis shall be to point out some potential sources of this such stifling term and a call to creation of a widened and engaged set of knowledge and aspirations, which can help us achieve new relations and experiences towards the living beings that surrounds us, and also one which seems that more urgent in a world that is, more than ever before, haunted by the possibility of ecological crisis.

Keywords: weed, social construct, knowledge, power, space, change

1. Uvod

Ovaj će rad biti temeljen na analizi koncepta korova i mogućnosti koje bavljenje ovom temom ima u razvijanju širih kulturoloških potencijala. Kroz analizu primjera u nastavku, intencija je objasniti određene jezične i opće kulturalne procese uključene u definiranje pojma korova, kao i utvrditi kako se kategorija korova može poimati kao društveni konstrukt. Pokušat ćemo objasniti neke od razloga iza njegova formiranja i korištenja na specifične načine te iznijeti zaključke o relaciji koncepta korova s drugim konstruktima, pri čemu će ključnu ulogu imati tumačenje konceptata prirodnih svojstava. Ujedno, bit će relevantan uvid u definiranje društvenih konstrukata kao takvih, kroz sfere konstrukcije znanja i kolektivnih emocija, a s ciljem pomnijeg teorijskog razumijevanja procesa koji povezuju navedene konstrukte, kao i uspostavljanja efikasnih puteva dekonstrukcije u potencijalno emancipatorne svrhe. Ideja je pokazati kako se, iz pozicije kulturalnih studija, može koherentno i angažirano misliti o odnosima ljudi i biljaka, kao i ponuditi odgovore na specifične prepreke, koje se pokazuju ključnima u njihovom daljnjem oblikovanju. Pokušat ćemo ukazati i kako na nov način interpretirati poznato teorijsko tijelo, time stvarajući potencijalno nove trenutke teorijskih dodira i jačajući prilike za interdisciplinarni diskurs te proizvodnju znanja koja odgovaraju na određena aktualna pitanja. Ova će analiza pokušati zadržati i angažirani kulturološki aspekt, kao i osvrnuti se na nama bliske pojave u javnom životu, pa ćemo se, po završetku teorijske analize, ukratko dotaknuti načina kako pristupiti rješavanju primijećene problematike iza korištenja pojma korova, kroz praktične i inspirativne prijedloge sudjelovanja u lokalnim zajednicama.

2. Metodologija

Prije svega, valja naglasiti kako se ovaj rad pretežito temelji na literarnoj analizi, što znači da će se pojmovi poput korova i društvenog konstrukta pokušati tumačiti kroz teoriju proizašlu iz raznih društvenih i humanističkih disciplina. Kako je i uobičajeno za kulturološki pristup, koristit ćemo se izvorima koji, u kombinaciji, funkcioniraju kao interdisciplinarni i transdisciplinarni oblik pogleda na fenomene koji nas zanimaju. Navedenim će se izvorima pristupiti kritički, argumentirajući korisnost njihove uporabe u specifičnom djelu analize, ali i proizvodeći kritiku navedenih izvora, u svrhu elaboracije drugačijih perspektiva i ostavljanja otvorenih pitanja namijenjenih budućim akademskim naporima. Navedena literatura bit će preuzeta iz korpusa kulturološke literature, kakav je bio ponuđen u trajanju studija od 2017.

godine pa nadalje, iako će godina izdanja samih izvora sezati dalje u prošlost. Ova činjenica znači da će potencijalno biti korišteni izvori koji se, po suvremenim standardima, smatraju manje relevantnima, no njihovi će osnovni koncepti poslužiti svrsi, kao i biti suprotstavljeni novijim izvorima na nove i potencijalno neistražene načine. Ovo se posljednje posebice odnosi na literaturu koja se bavi odnosom ljudi i biljaka, čija će perspektiva biti izvrsna prilika za obogaćivanje kulturološkog pristupa kad je u pitanju istraživanje botaničkog znanja, kao i tumačenje općenitog prirodoslovnog znanja i njegovih ideološki oblikovanih primjena. Nadalje, u samom početku analize, od posebnog će interesa biti tri definicije pojma korova, preuzete s dva jezična portala i jednog oblika primjene takozvane umjetne inteligencije, u ovom slučaju servisa ChatGTP. Važno je napomenuti kako je navedeni servis oblik algoritma koji je sposoban za samostalno učenje, zbog čega je sposoban mijenjati odgovore na specifična pitanja, ovisno o vremenskom kontekstu kad je pitanje postavljeno, zbog čega će taj kontekst biti specificiran pri referenciranju specifičnih interakcija s navedenim izvorom. Navedene izjave predstavljaju vlastiti oblik etnografskog terena, kako će biti iskazano njihovim konzultiranjem, nudeći nam okviran pogled u rasprave koje se vode o određenim pojmovima i načine na koje se konstruiraju. Konzultiranje s navedenom tzv. umjetnom inteligencijom još je emergentan oblik metodoloških istraživanja u humanistici, kao i predmet brojnih etičkih polemika. Unatoč tome, pokazat će se primjerenim za potrebe ovog istraživanja, u nadi da će njegovo korištenje u ovom kontekstu biti primjer kako se efikasno i etično rabiti ovakvom tehnologijom. Sveukupno, navedena tri izvora definicija pojma korova predstavljat će temelj etnografskog istraživanja, izvan iščitavanja same literature, s obzirom da za potrebe ovog rada nisu provedene metode istraživanja poput intervjua ili anketa. Unatoč tome, zaključci izvedeni iz komparacije literarnih izvora pokušat će biti argumentirani uvidom u lokalne medijske portale, kako bi se uočenim fenomenima u percepciji ponudio jasan i lokalno relevantan primjer. Ujedno, ako uzmemo u obzir da su isti mediji jednako oblikovani ideološkim kontekstom u kojem djeluju, sam pristup koji slijede, kada pišu o nekoj temi, može nas navesti na određene tragove koje bi bilo zanimljivo slijediti. Ovo vrijedi i za idući izvor perspektiva, a to su odabrane umjetničke i aktivističke inicijative iz perioda od 2020. do 2022. godine, o kojima će također biti riječi, kao bitnim primjerima o tome kako se određena razmatranja mogu pretvoriti u koristan društveni angažman. Ovakvi su primjeri bitni, ako želimo ukazati na potencijal takvih angažmana na razvoj opće demokratske participacije, kao i njihov potencijal za instigaciju promjene u situacijama kad postoji artikulirana kritika potencijalno opresivnih oblika kontrole javnog prostora te jasna želja formiranih inicijativa da se aktivno uključe u oblikovanje gradova. U konačnici, sama

kritika je jasnija, ukoliko uključuje pozitivne primjere i jasne prijedloge za društvene poteze, čime osnažuje svoju političku participaciju. Zaključno, ovaj će se rad osloniti na teorijsko tijelo radi objašnjavanja fenomena konstrukcije i uporabe određenih pojmova, pokazati takve obrasce u aktualnoj javnoj sferi putem primjera iz medijskih izvora te ponuditi poziv za izmjenu određenih perspektive, koristeći se praktičnim primjerima iz aktivističkih krugova. Posljednje predstavlja i primjer bitne suradnje akademske sfere s društvenim procesima kojima se interesira, zbog čega bi od iznimnog značaja bilo i provesti pomnija etnografska istraživanja javne misli, ili pak s pojedincima koji su uključeni u istražene aktivističke napore. Ova ih analiza u trenutnom formatu neće sadržavati koliko bi bilo idealno, ali će imati perspektivu sudionika u jednom od takvih projekata, s obzirom da sam, kao autor ovog rada, i sam sudjelovao u jednom od aktivističkih angažmana koje ću navesti. Manjak drugih perspektiva ipak će limitirati validnost određenih zaključaka i ostaviti neka nerazriješena pitanja, ali ovu analizu možemo uzeti kao polazišnu točku, posebno usmjerenu na interpretaciju teorije, uz nadu da će izvedeni zaključci biti od koristi pri formulaciji istraživanja specifičnijih situacija u budućnosti.

3. Što je korov?

3.1. Preskripcija i deskripcija

Prije izvođenja ikakvih početnih definicija, bilo bi dobro objasniti od kakvih intencija polazimo kad se bavimo uporabom jezika, počevši od razlikovanja dvaju osnovnih lingvističkih pristupa; naime, lingvistika kao polje prepoznaje dvije vrste gramatike, odnosno dva pogleda na gramatičku prirodu jezika, preskriptivan i deskriptivan pogled. Razlikovanje ova dva pristupa nije primjer strogo definirane paradigme u lingvistici, već se vrši prvenstveno radi razumijevanja kako lingvistika funkcionira. Tako se ova razlika koristi pri uvodu studenata u samu lingvistiku, a poslužit će i u našem slučaju boljeg razumijevanja toga na koji način pristupamo definicijama. Za početak, preskriptivan pogled definira se kao tumačenje jezika koje polazi s namjerom da utvrdi kako bi se jezik trebao koristiti, počevši od postavljanja stabilnih i predodređenih definicija pojedinačnih riječi¹. Zbog ovoga, percipiranje jezika kao preskriptivnog alata u društvu, izvan granica same gramatike, čini se nezahvalnim iz kulturološke pozicije, pa i iz pozicije šire lingvistike i bilo koje humanističke

¹ Sva tumačenja o razlici između preskriptivnog i deskriptivnog pristupa jeziku dolaze s izvora na priloženoj poveznici, namijenjenom edukaciji studenata o osnovama lingvistike:
<https://amyrey.web.unc.edu/classes/ling-101-online/tutorials/understanding-prescriptive-vs-descriptive-grammar/>

domene. Sama lingvistika u suvremenosti definira se kroz deskriptivan pogled, čime je bliža i našim potrebama². Ovo, dakako, ne znači da nam je preskriptivan pristup nezanimljiv; inzistiranje na strogoj, preskriptivnoj uporabi živog jezika nosi sa sobom jake ideološke implikacije, kako nam je poznato iz primjera poput održavanja strogih i unaprijed definiranih rodni uloga na temelju kategorija, što će biti naknadno izloženo i u ovoj analizi. Što se tiče našeg bavljenja pojmom korova, preskriptivan pogled na jezik tako može biti jedan od objekata analize, otkrivajući veze sa specifičnim razlozima iza inzistiranja na tzv. pravilnoj uporabi jezika. S druge strane, valja razjasniti kako ovo nije perspektiva kroz koju ćemo i sami provesti ovu raspravu, jer nam poanta nije tek uspoređivati validnost raznih definicija, na temelju nekakvog apsolutnog standarda i u procesu tražiti ultimativnu definiciju korova, kao ni bilo kojeg pojma. Kad se, u ovom kontekstu, pitamo “Što je korov?”, poanta nije pružiti definitivan odgovor, već razmotriti okolnosti koje dovode do kovanja postojećih definicija, što je moguće slijeđenjem drugog, deskriptivnog pristupa. Ako gledamo na jezik kroz prizmu deskriptivne gramatike, ono što možemo definirati je kako se određene riječi koriste od strane određene zajednice u specifičnom trenutku, pri čemu se same riječi promatraju kao tzv. površinske forme dubljih gramatičkih procesa koji se događaju u mentalnoj i kulturalnoj sferi³. Deskriptivna perspektiva, tako, priznaje živost jezika i u konstantnom je dijalogu sa širim kulturalnim kontekstom, što je nama daleko bliža i prihvatljivija perspektiva. Što se tiče rječnika, na koje ćemo se osloniti radi dobivanja početnih definicija, priloženi se lingvistički izvor zalaže za otvorenost prema korištenju istih kroz prizmu deskriptivnog pogleda. Time, rječnik nije preskriptivno percipiran kao skup pravila koja definiraju pravilno naspram nepravilnog, već ga možemo gledati kao opredmećenje deskripcije, skup zapisanih promatranja za to kako se riječi koriste u određenoj zajednici. Nadovezujući se na ovo, nama bi bilo zanimljivo zapitati se i zašto se određena riječ koristi na takav način, umjesto neki drugi, čime se naizgled strog i stabilno uređen rječnički autoritet može dekonstruirati, predstavljajući izvor brojnih pitanja i potvrđujući ulogu rječnika kao još jednog etnografskog izvora.

3.2. “Što je korov?”

Prije svega, trebamo odrediti tipično značenje pojma korova, odnosno aktualne takozvane površinske forme jezika, ako ćemo koristiti lingvistički diskurs. U prethodnom su paragrafu već spomenuti rječnici i njihova potencijalna etnografska korisnost, ako se njima

² <https://amyrey.web.unc.edu/classes/ling-101-online/tutorials/understanding-prescriptive-vs-descriptive-grammar/>

³ <https://amyrey.web.unc.edu/classes/ling-101-online/tutorials/understanding-prescriptive-vs-descriptive-grammar/>

konzultiramo kroz deskriptivnu percepciju jezika. Zbog ovoga, bit će primjereno, kao i metodološki najjednostavnije, uzeti osnovne jezične definicije, kakve su prisutne u rječničkoj upotrebi. Prva definicija dolazi od Hrvatskog jezičnog portala i jednostavno glasi: *“Zajedničko ime za samonikle biljke koje rastu u poljoprivrednim kulturama.”*⁴

Iz ove je definicije očito kako se korov poima kao prvenstveno poljoprivredna kategorija, što nije beznačajno za kulturološku analizu, ali ostavlja prostora za potražnju dodatnog analitičkog materijala. S druge strane, prema definiciji Strukovnog hrvatskog nazivlja, u sklopu Hrvatskog terminološkog portala, korov se definira nešto šire, na idući način:

“Štetne i neželjene biljne vrste koje svojom prisutnošću prouzrokuju smanjenje količine i kvalitete kultiviranoga bilja.” Portal proširuje ovu definiciju napomenom, koja dodaje nama zanimljive informacije: *“Postoji više definicija korova. Prema jednoj definiciji, korovi su nekorisne, nepoželjne i štetne biljke. Pojednostavljeno bi se moglo reći da je korov biljka koja raste tamo gdje nije poželjna, ali u nekim slučajevima i biljne kulture mogu biti korovi. Korovi uglavnom pripadaju višim autotrofnim terestričnim biljkama, a kao korovi pojavljuju se i parazitske biljke bez klorofila, kao i biljke vodenih površina. Korovi mogu biti i talofiti (alge)”*⁵.

Ovo je nama dobra početna pozicija, jer možemo krenuti od pretpostavke kako je pojam korova rasprostranjeniji od same domene poljoprivrede prakse i nije, prema nikakvoj definiciji, isključivo stručan poljoprivredni pojam. Naime, namjera ove analize doista neće biti ulaziti u validnost specifične terminologije proizvodne djelatnosti poput poljoprivrede, što bi se moglo protumačiti oblikom jezične preskripcije, kakvu smo odlučili odbaciti. U deskriptivnom duhu, daleko produktivniju raspravu možemo izvesti držeći se općenitije uporabe, analizirajući, primjerice, spomenute pojmove nepoželjnosti ili štetnosti u širem kulturalnom kontekstu. Ipak, prije ulaska u daljnju analizu, pada napamet tip izvora koji nije tipičan rječnik, ali predstavlja nešto funkcionalno blisko te na što također možemo pokušati aplicirati deskriptivnu percepciju jezika. Naime, sve prisutnija tehnologija tzv. umjetne inteligencije naizgled se nameće poprilično korisnom za bilo kakve semantičke analize i može nam puno odati o percepcijama onih izvora na koje se oslanja za izvlačenje podataka.

⁴ <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

⁵ <http://struna.ihj.hr/naziv/korov/31733/>

Trenutno poznat primjer jest ChatGPT⁶, čiji je princip djelovanja objašnjen na portalu IFTTT, koji objašnjava kako se algoritam “trenira”, to jest izvlači podatke, iz izvora poput knjiga i članaka, navodno formulirajući odgovor koji ima najviše smisla u datom kontekstu⁷. Ovo za nas znači kako bi ovaj servis nama mogao biti od koristi, jer se implicira kako algoritam proizvodi one odgovore koji su semantički najprihvaćeniji u postojećem korpusu izvora. Kako je navedeno u opisu metodologije, važan je vremenski kontekst kad se neka izjava unese u sustav, pri čemu će jedan primjer biti dovoljan za naše potrebe, ali se sa sustavom možemo naknadno konzultirati, ako za to bude potrebe. Ako u ChatGPT, na dan 10. rujna 2023. u 11:20h unesemo pitanje “Što je korov?”, odgovor je slijedeći:

“Korov je opći naziv za biljke koje rastu spontano i nekontrolirano na mjestima gdje ih ne želimo ili gdje mogu ometati rast drugih željenih biljaka. Korovi često rastu brzo i šire se lako, što ih čini neželjenim konkurentima za resurse kao što su svjetlost, voda i hranjive tvari, često na poljima, vrtovima, travnjacima i drugim površinama gdje želimo uzgajati određene biljke ili usjeve. Korovi se često smatraju štetnima jer mogu smanjiti produktivnost usjeva, ometati rast drveća ili cvjetnih biljaka te otežavati održavanje vrtova i drugih površina. Kako bi se kontrolirali korovi, koriste se različite metode, uključujući ručno čupanje ili kopanje, korištenje herbicida (kemikalija koje ubijaju korove), prekrivanje tla mulčem ili drugim materijalima kako bi se spriječio rast korova te druge tehnike. Korovi dolaze u raznim oblicima i vrstama, a neki od najpoznatijih korova uključuju maslačak, ambroziju, koprive, divlji sirak i mnoge druge. Važno je kontrolirati korove kako bi se očuvala produktivnost tla i očuvala željena vegetacija.”

Ova je definicija sadržajno bliska prethodnoj, adresirajući odnos korova naspram biljaka koje se smatraju poželjnima, no, ujedno, navodi i neke od primjera konkretnih biljnih vrsta, što nam može biti bitan podatak za kasnije. U svakom slučaju, iz svih je priloženih definicija očito kako se radi o pojmu biljke koja se ne uklapa u određeni standard ponašanja, definiran prema ljudskim očekivanjima i potrebama, ili potrebama određenih biljaka koje su uzete pod autoritet ljudske skrbi. Ono što je također vidljivo, posebice u posljednjoj definiciji, jesu pojmovi poput održavanja i kontrole. Ovi pojmovi odaju intenciju koja se gaji prema prostoru, kao i specifičnu ulogu korova kao nečega što ometa održavanje, radi čega je izloženo raznim metodama kontrole. Kontrola je pojam koji će biti mnogostruko prisutan u daljnjoj razradi, iskačući kao jedno od najbitnijih aspekata kod korištenja termina poput

⁶ <https://chat.openai.com/>

⁷ <https://ifttt.com/explore/how-does-chat-gpt-work>

korova. Ono što također treba imati na umu jesu ostali slični pojmovi navedeni u ovim definicijama, poput samoniklosti i poželjnosti, jer će ispostaviti važnima za razumijevanje nadolazećih teorijskih uvida.

Kao radnu definiciju korova u ovom radu, možemo predložiti iduće: *Korov je biljka koja je u određenom kontekstu nepoželjna*. Ovakva je definicija kao predmet analize iznimno zahvalna, pokrivajući osnovne brige iznesene u definiranju biljaka naspram ljudskih interesa. Štoviše, definicija je, analitički gledano, i iznimno produktivna, sintaksa “određeni kontekst” sa sobom nosi naizgled beskonačan niz interpretacija, koje mogu uključivati brojne aktere i njihove interese. Iz ovoga možemo izvesti kako nam centralno pitanje doista nije tek “*Što je korov?*”, ali ni isključivo lingvistički pristup tome kako se ta riječ i njoj srodne rabe, već se možemo upustiti u kulturološko promatranje toga zašto zajednice uopće koriste ovaj pojam i na koje načine odlučuju kad je prikladan. Ako želimo govoriti o konkretnim pitanjima, tako bi daleko reprezentativnije pitanje za ovu analizu moglo biti pitanje “*Kako se postaje korovom?*”, kao i slično pitanje “*Zašto zajednice od određenih biljaka stvaraju korove?*”. Slijedeći ovaj pogled, možemo izvesti i šire zaključke o tome kako određene zajednice definiraju sebe i svoj odnos prema ne samo biljkama, već i kako se njihove percepcije odražavaju na šire jezične fenomene, političke napore i strukture moći, koje se ne moraju ticati isključivo biljaka u javnom prostoru. Pod pojmom javnog prostora, ovdje će se prvenstveno misliti na gradske sredine, što se ispostavilo zanimljivom odlukom pri odabiru specifičnih scenarija upravljanja, ali je i metodološka odluka namijenjena izbjegavanju ulaska u terminologiju struka poput poljoprivrede ili šumarstva.

3.3. Korov kao društveni konstrukt

Iz prethodno iznesenih razmatranja, navedeni smo na pretpostavku kako se pojam korova može proizvesti i distribuirati na način koji je usporediv s pojmovima koje obično obilježavamo društvenim konstruktima. Kad govorimo o društvenim konstruktima, mislimo na svaki aspekt svakodnevnog života koji je proizveden iz specifičnog sustava interpretacija i, kao takav, ovisi o društvenim interakcijama. Pritom se formiraju specifične kategorije, kojima se, potom, pripisuju neka inherentna svojstva, kao što je vidljivo kod asociranja kategorije korova s nepoželjnošću. Kako je objašnjeno u teoriji socijalnog konstrukcionizma:

“Socijalni konstrukcionizam je teorija o znanju koja tvrdi kako su karakteristike koje se tipično smatraju nepromjenjivima i isključivo biološkima, poput roda, rase, klase, sposobnosti, i seksualnosti, zapravo proizvodi ljudskog definiranja i interpretacije,

oblikovane kulturalnim i historijskim kontekstom. (...) Namjera nije reći kako tjelesne varijacije među pojedincima ne postoje, već kako gradimo kategorije temeljene na određenim tjelesnim karakteristikama, vezujemo značenja na te kategorije te, potom, postavljamo ljude u kategorije, razmatrajući njihova tijela i tjelesne aspekte” (Kang et. al. 2017:1)

Iako ovakva definicija konstrukta pokriva isključivo njegovu primjenu na ljudska tijela, čini se mogućim uzeti njenu poantu i primijeniti ju na nešto poput biljke, eventualno kombinirajući diskurs o tijelu s diskursom o biološkim karakteristikama općenito. Ove karakteristike mogu, osim fizičkih aspekata, uključivati i ponašanje, za što ćemo iskazati korist u toku analize. Ako krenemo od teze kako se pojam korova može tretirati na sličan način kako tretiramo ostale društvene konstrukte, možemo započeti analizu pitanjem što uopće dovodi do stavljanja biljaka u naizgled negativnu kategoriju. Potom, možemo pokušati usporediti ove metode konstrukcije s konstrukcijama nekih drugih relevantnih društvenih kategorija, kako bismo uvidjeli sličnosti u njihovom nastajanju, kao i što nam konstrukcija jedne kategorije može reći o drugoj. U konačnici, možemo pokušati evaluirati efekte same kategorije korova i ponuditi argumente za njenu potencijalnu reevaluaciju, ili pak potpuno ukidanje, kako se ponekad predlaže kad govorimo o društvenim konstruktima, a s ciljem ostvarivanja emancipatornih težnji određenih zajednica. Što se tiče prve intencije, morat ćemo se dotaknuti bitne kritike iz studija o odnosima ljudi i biljaka, koja može objasniti bitne razloge iza proizvodnje naizgled ograničavajućeg znanja o biljkama, iako bi, zapravo, prikladnije bilo govoriti o teoriji koja se ne fokusira na znanje o biljkama, koliko na manjak istog.

4. Doživjeti biljke

4.1. Uvod u sljepoću na biljke

Brojne akademske grane koje pokazuju interes za proučavanje biljaka nerijetko se dotiču pitanja znanja o biljkama proizvedenog kroz iskustva percepcije i vidljivosti. Svaka od njih, iz vlastitih domena, a s ciljem tumačenja ljudskog ponašanja naspram biljaka. Ovakav pristup uzimamo i mi, a treba naglasiti kako je poprilično vezan s jednako transdisciplinarnim poljem tzv. kritičkih studija o biljkama: *“Kritički studiji o biljkama predstavljaju interdisciplinarno i sveobuhvatno polje, smješteno na međi i između okolišne humanistike, znanosti o biljkama, umjetnosti i estetike. Pojavljujući se u ranim 2010-im, kritički studiji o biljkama nude širok okvir reevaluacije biljaka, njihovih reprezentacija i odnosa ljudi i biljaka, vođeni pitanjima djelovanja, etike, spoznaje i jezika. Literatura je u kritičkim*

studijima o biljkama širokopojasna, ali sažeta oko imperativa pažljivog promišljanja specifičnosti ponašanja biljaka te postavljanja centralne uloge biljaka u ljudskom životu i misli.” (Lawrence 2022:630)

Unatoč tome, početnu ćemo pažnju predati literaturi iz klasične botanike, koja se pokazala iznimno pristupačnom i za humanističke analize, s obzirom na strast i brigu koju botaničari pokazuju kada govore o svojoj disciplini, što su težnje koje želimo ovdje uvažiti. Bez obzira na ovo, transdisciplinarna priroda kritičkih studija o biljkama predlaže kako bi se naše bavljenje botanikom moglo u mnogočemu interpretirati i kao “njihovo”, u čemu upravo leži ljepota i potencijal ovakvih teorijskih interakcija. Čitajući botaničku literaturu posvećenu temi percepcije biljaka, moguće je uočiti kako se, uglavnom, svodi na jedan zajednički zaključak, a to je da praktički većina proučavanih zajednica, od početka prošloga stoljeća pa do sad, ima primjetno razvijenije znanje o, a onda i svijest prema životinjskim organizmima, naspram biljnih. Ovakav je zaključak u znanstvenoj zajednici donesen već u ranom dijelu dvadesetog stoljeća, kada botaničari primjećuju smanjenu vidljivost svoga polja u kontekstu šire biološke znanstvene zajednice. Primjerice, botaničar George Elwood Nichols 1919. piše o problemu izučavanja biologije u kontekstu sveučilišnog obrazovanja, koja svojoj tendenciji da posebno obrađuje zoologiju i botaniku, često zapostavlja znanja o biljkama:

“Sveukupno, previše je dobrih zoologa, primjerice, čije je znanje o biologiji izvan njihova polja iznimno ograničeno. Previše često, njihovo je znanje od biljkama tek nešto više od grebanja površine. Oni mogu posjedovati osnovne informacije koje im omogućavaju da unesu, u generalnom izučavanju biologije, koji god aspekt botanike smatraju esencijalnim, ali izvan udžbeničkih granica, nemaju nikakvog pravog znanja o ovoj temi. Njihov tanak veo botaničke mudrosti može proći u kontekstu srednje škole, ali zrelijem, sveučilišnom studentu ne treba puno da bi se probio dublje. Sveukupno je prečesto iskustvo da student koji ulazi u polje botanike, temeljem lekcija o generalnoj biologiji, pokazuje toliko bijedan manjak razumijevanja o biljnom životu, da mu je potrebno ponoviti ispočetka sve botaničke studije koje je već odradio. (Nichols 1919:513)

Što se tiče suvremenijih diskusija o ovom fenomenu, kulminacija se naizgled dogodila na samom kraju stoljeća, kad je u diskurs uveden termin *plant blindness*, kojeg okvirno možemo prevesti kao sljepoća na biljke. Relevantna imena iz literature o toj tzv. sljepoći su James H. Wandersee i Elisabeth E. Schussler, koji 1999. godine ovom fenomenu daju ime, u sklopu istoimenog članka *Preventing Plant Blindness*. Dodatno se bave ovim problemom u

djelu naslovljenom *Toward a Theory of Plant Blindness*, objavljenom 2001. godine, te je ovo ujedno djelo na koje ćemo se referirati radi daljnje elaboracije ovog pojma. Usputno, treba odmah napomenuti kako se sam termin *plant blindness* danas smatra lagano zastarjelim te se rasprava usmjerava u korist novog i zahvalnijeg termina, o čemu će biti riječi. Unatoč tome, smatram kako je važno započeti s izvornom terminologijom, radi postavljanja teorije u adekvatan kronološki i širi akademski kontekst. Ovo može biti poprilično značajno, radi boljeg razumijevanja intencija autora i okolnosti u kojima je teorija napisana, ali i da bi se izbjeglo ponavljanje fundamentalnih principa. Ovo se posebno tiče interdisciplinarnih napora poput ovoga, jer, budući da se oslanjamo na terminologiju koja nastaje u specifičnim disciplinarnim granicama, važno je razumjeti te granice i našu ulogu u povezivanju određene teorije s drugim perspektivama. Tim više, izgleda kako i intencije autora idu u ovom duhu, stoga će i biti uvažene; u djelu na koje se referiramo, Wandersee i Schussler kao svoju namjenu iskazuju prijedlog novog univerzalnog pojma, koji će botaničkoj, ali i široj akademskoj zajednici omogućiti jasno i sveobuhvatno definiranje fenomena koji ih zabrinjava. U sklopu rada iz 2001., izlažu razne argumente kojima opravdavaju potrebu za spomenutim terminom, ali i iznose svoje prijedloge teorijskih alata, koji su primjenjivi kod bavljenja odnosom ljudi i biljaka. Ovo je, ujedno, razlog zašto je kao literatura odabran upravo drugi njihov tekst na ovu temu. Prvenstveno su nam ovdje zanimljive dvije kategorizacije koje se spominju, od kojih se prva tiče definiranja situacija koje možemo objasniti upotrebom termina tzv. sljepoće na biljke, dok druga predstavlja imenovanje tzv. simptoma, koji nam mogu ukazati upravo da je netko takoreći zahvaćen navedenim stanjem. Što se tiče prvog zaključka, Wandersee i Schussler imenuju tri situacije u kojoj je njihov pojam tzv. sljepoće na biljke primjenjiv:

“a) Nemogućnost prepoznavanja važnosti biljaka u biosferi i ljudskim aktivnostima;

(b) Nemogućnost cijenjenja estetskih te jedinstvenih bioloških karakteristika oblika života koji pripadaju sistematskom kraljevstvu biljaka; te

(c) Pogrešno usmjereno, antropocentrično rangiranje biljaka kao inferiornih naspram životinja, koje vodi pogrešnom zaključku da biljke nisu vrijedne ljudske pažnje” (Wandersee, Schussler 2001:3)

Ova je podjela korisna, utoliko što konkretizira potencijalno vrlo apstraktan pojam i otvara priliku da pomnije promislimo o svim primjerima kod kojih smo se potencijalno susreli s ovim fenomenom. Tim više, korištenje pojma biljke u navedenim definicijama ne implicira

inherentnu povezanost ni sa jednom strukom, kako je vidljivo u pojmovima poput estetskih karakteristika te ljudskih aktivnosti. Radi ovoga, možemo zaključiti kako raznolika akademska i umjetnička polja mogu primijeniti ovu kategorizaciju u konstrukciji vlastitih argumenata na temu i doprinijeti raspravi svojim spoznajama. S obzirom na to, ove tri definicije treba držati na umu, jer će u nadolazećim dijelovima biti korisne i našem naporu da se bavimo idejom korova i pokušamo protumačiti konkretne primjere u kojima tzv. sljepoća na biljke potencijalno ima ulogu u definiranju te konceptualne kategorije. Isto vrijedi i za drugu kategorizaciju, kojom autori pokušavaju definirati neke greške u koracima koje izdaju da, primjerice, pojedinac, institucija ili studija pate od određene razine “sljepoće”:

“Predlažemo kako osobe zahvaćene stanjem poznatim kao sljepoća na biljke mogu pokazivati simptome poput navedenih: a) nemogućnost viđenja, primjećivanja ili fokusiranja pažnje na biljke u nečijoj svakodnevici; b) mišljenje kako su biljke tek pozadina za životinjski život; c) pogrešno razumijevanje tipova tvari i energije koje biljke trebaju za održavanje života; d) zanemarivanje važnosti biljaka u svakodnevnim radnjama pojedinca e) neuspješno razlikovanje vremenskih okvira u kojima se odvijaju biljne i životinjske aktivnosti f) nedostatak direktnog iskustva u uzgoju, promatranju i identificiranju biljaka u vlastitoj geografskoj regiji; g) nemogućnost objašnjavanja osnovne znanosti u pozadini okolnih biljnih zajednica - uključujući rast, prehranu, razmnožavanje i relevantne ekološke primjedbe; h) manjak svijesti o biljkama kao centralnima u biogeokemijskom ciklusu - ugljičnom ciklusu; te i) manjak osjetljivosti na estetske kvalitete biljaka i njihovih struktura – posebice s obzirom na njihove prilagodbe, koevoluciju, boje, rasprostranjenost, raznolikost, navike rasta, mirise, veličine, zvukove, razmještaj, snagu, simetriju, taktilnost, okuse i teksture” (Wandersee, Schussler 2001:3-4)

Ova je lista “simptoma” očigledno poprilično iscrpna, no upravo u tome leži njena korisnost, kao što je slučaj s prethodno iznesenom razradom; definiranjem svih instanci koje ukazuju na određeni odnos prema biljkama olakšavamo prepoznavanje i precizno obilježavanje tog odnosa, dobivajući upravo “dijagnostičku” funkciju kakva je zamišljena pri sastavljanju ovog popisa. Nadalje, autori ovdje jasno koriste kulturološki interesantne pojmove, poput pojma znanosti i osjetljivosti, koji aludiraju na interakcije poput konstrukcije sustava znanja, svakodnevnih navika ili pak estetskih standarda. Ovo su tri iznimno bitna polja kroz koja možemo razmatrati našu temu i njima će svakako još biti posvećen dodatan fokus. Ipak, prije toga, bilo bi primjereno još nakratko ostati u domeni definiranja pojmova te razmotriti jednu relevantnu kritiku iz recentnije teorijske povijesti.

4.2. Disparitet svjesnosti o biljkama

Teorija o sljepoći na biljke predstavlja ozbiljan pokušaj uspostavljanja potrebne terminologije i dobru polazišnu točku za bavljenje konstruktom korova, tj. razlozima iza njegov nastajanja. Unatoč tome, u dvadesetak godina korištenja ove teorije došlo je do određenih pomaka u diskursu, koje valja razmotriti, a kojima je naum dodati na težini argumentima koji idu korist bolje promišljenog odnošenja naprema biljkama. Jedan takav pomak je i uvođenje pojma “*plant awareness disparity*”, skraćen kao *PAD*, koji možemo prevesti kao disparitet svjesnosti o biljkama. Ova se terminološka kovina u teorijskom tijelu vezuje uz autoricu Kathryn M. Parsley, koja u članku iz 2020. godine predlaže ovaj pojam i argumentaciju iza svojeg odabira. Radi se o članku naslovljenom *Plant awareness disparity: A case for renaming plant blindness*, a vremenski kontekst u kojem nastaje daje mu poziciju da retrospektivno razmotri dva desetljeća znanstvene uporabe pojma sljepoće na biljke i ponudi koherentno formiranu kritiku, što je upravo intencija autorice. Kako će biti vidljivo iz čitanja ovog teksta, glavni je naum ponuditi vokabular koji se ne oslanja na tzv. *ableism*, odnosno sustav predrasuda naspram osoba s poteškoćama. Ako se konzultiramo s organizacijama koje se bave podizanjem svijesti o ovoj predrasudi i unapređivanjem prava osoba s poteškoćama, kao što je američki Center for Disability Rights, vidljivo je kako je iz njihovog aktivizma proizašla iduća kritika ableizma, u manjku boljeg prijevoda, sumirana u idućoj interpretaciji aktivistkinje Leah Smith:

“Ableizam je skup vjerovanja i praksi koji vrši diskriminaciju naspram osoba s fizičkim, intelektualnim ili psihijatrijskim poteškoćama te često leži na pretpostavci kako osobe s poteškoćama trebaju biti “popravljene” na neki način. Ableizam je upleten u našu kulturu, na temelju mnogih ograničavajućih uvjerenja o tome što poteškoća znači ili ne znači, na temelju toga kako se osobe bez poteškoća uče ophoditi prema osobama s poteškoćama i na temelju toga što mi [osobe s poteškoćama] često nismo uključeni u donošenju ključnih odluka.”⁸

Što se tiče same Parsley, ona je svoj položaj protiv pojma sljepoće, u specifičnom kontekstu doživljavanja biljaka, argumentirala na idući način:

“Živjeti kao slijepa osoba nije dobar primjer, niti dobra metafora za manjak vizualne pažnje prema biljkama. Bez obzira na to što naši vizualni sustavi imaju, u doslovnom smislu, veze sa “sljepoćom na biljke”, radi se o metafori koja je neosjetljiva, kao i isključujuća prema

⁸ <https://cdrnys.org/blog/uncategorized/ableism/>

osobama koje su dio zajednice s poteškoćama. Kao osoba koja je i sama vizualno sputana, mogu posvjedočiti koliko je iskustvo življenja s vizualnom poteškoćom drugačije u usporedbi s jednostavnim manjkom svijesti o nečemu u mojoj okolini. Vrijeme je da se ova dva iskustva prestanu uspoređivati i stavljati u lažno ekvivalentnu poziciju.” (Parsley 2020:600)

Dakle, što se tiče Parsley, korištenje pojma sljepoće ne samo da je neosjetljivo prema osobama čija je inkluzija u znanstvenoj zajednici već sustavno otežana, već predstavlja i inzistiranje na uporabi pojma koji ne može najtočnije ukazati na stanje stvari, izjednačavajući opći manjak svjesnosti sa specifičnim vizualnim barijerama u percepciji svijeta. Općenito gledano, može biti prosvjetljujuće zapitati se koja su ograničenja prisutna u uporabi jezika koja određeni fenomen otvoreno patologizira, obilježavajući ga nečime što se percipira kao kronično i nepromjenjivo zdravstveno stanje. Parsley za ovaj primjer spominje edukaciju, kao primjenu napora koji može ili ne može nešto promijeniti, a koji se može aplicirati samo onda kad neki fenomen obilježimo na način koji nije ograničavajuće patologizirajući:

“PAD ističe to što biljke nisu u potpunosti nevidene, već se postavljaju u pozadinu radi vizualne koristi primjećivanja drugih organizama. Ovo je važno, jer implicira kako se ovaj disparitet u svjesnosti može promijeniti edukacijom, što nije slučaj kad govorimo o sljepoći.” (Parsley 2020:600)

U konačnici, ovo uvjerenje u mogućnost promjene je upravo razlog zašto autorica inzistira na uključivanju riječi “disparitet”, umjesto da govori isključivo o manjku svjesnosti o biljkama:

“Disparitet u tome koliko često ljudi primjećuju biljke, naspram koliko često primjećuju životinje je ono što uzrokuje postavljanje biljaka u pozadinu, a životinja u prvi plan našeg vizualnog polja. Ovaj je disparitet ono što je odgovorno za učenike i studente kojima nedostaje interes prema biljkama, kojima nedostaje pozitivan stav prema biljkama, kao i za manjak znanja o tome zašto su biljke važne. Poznajući točne uzroke dispariteta svjesnosti o biljkama i njegovih brojnih rezultata, možemo djelovati na temelju prijedloga edukativnih rješenja za ove diferencijacije u svjesnosti u našem društvu.” (Parsley 2020:601)

Iz naše je perspektive korisno nadodati i već spomenutu perspektivu o tome kako su deskriptivnija i otvoreno humanistička poimanja pojmova, ujedno, zahvalnija za naše potrebe. Posebice kad je u pitanju dekonstrukcija društvenih faktora iza korištenja određenih riječi, vokabular koji otvoreno opisuje nešto kao društveno uvjetovano, poput pojma dispariteta, čini se korisnijim od onog inherentno patologizirajućeg, kao što je pojam

sljepoće. Što se tiče pojma dispariteta, vidljivo je kako ga autorica upravo koristi da bi obilježila nešto što je društveno oblikovano i što se može zahvatiti edukacijskim mjerama. Iz svih razloga navedenih u ovom poglavlju, nadalje će biti korišten isključivo pojam dispariteta, no ostatak teorije koja je dovela do ovog trenutka bit će zadržan kao koristan alat za razumijevanje određenih procesa, kako je i najavljeno. Ujedno, ovaj uvid služi i kao poziv svima koji se žele baviti biljkama da se otvore k istraživanju i uporabi terminologije koja je inkluzivnija prema članovima naših zajednica, ali i koja ima potencijal da preciznije opiše fenomene koji nas zanimaju, koje su im posljedice, kao i puteve prema tome kako se s njima nositi u praktičnom angažmanu.

5. Neznanje

Iz pročitanih iskaza botaničara, vidljivo je kako se disparitet svjesnosti o biljkama poima kao rezultat neznanja i manjka izloženosti određenim iskustvima te da se klasifikacije poput korova rađaju upravo iz takvih ograničenja. U tom je slučaju bitno razmisliti što neznanje podrazumijeva i kako nam neke interpretacije mogu koristiti. Potom, treba iskazati i kako se ono manifestira u oblikovanju društvenih konstrukata, ali i kako taj odnos može recipročno funkcionirati. Prije svega, treba naglasiti kako se neznanje izučava u dva odvojena humanističko-društvena polja, agnoiologiji, kao grani filozofije, te agnotologiji, kao grani u sociologiji znanja. Agnoiologija je vrlo bliska epsitemologiji, po tome što se bavi generalnim konceptom neznanja i onome što se ne može spoznati, što je čisto filozofsko pitanje i, kao takvo, nama trenutno manje primjenjivo⁹. S druge strane, agnotologija, kao sociološka grana, daleko je relevantnija za naše bavljenje neznanjem, time što se bavi društveno uvjetovanom produkcijom specifičnog neznanja u kontekstu određene zajednice. Bitno djelo teorije agnotologije je *Agnotology: The Making and Unmaking of Ignorance*, gdje se razni autori okupljaju kako bi tumačili ovaj fenomen iz polja svojih interesa. Robert N. Proctor jedan je od najutjecajnijih autora agnotologije i jedan od urednika navedenog djela, a u predgovoru naslovljenom *Agnotology: A Missing Term to Describe the Cultural Production of Ignorance (and Its Study)*, opisuje samu studiju agnotologije i njene namjere:

“Naš je cilj ovdje istražiti kako se neznanje proizvodi i održava u raznolikim okolnostima, kroz mehanizme poput namjernog ili nenamjernog zapostavljanja, tajnosti i supresije, uništavanja dokumentacije, nepreispitane tradicije i pregršt oblika inherentne (ili

⁹ Definicija agnoiologije prema *Oxford Reference*
<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095356295>

preventabilne) kulturalnopolitičke selektivnosti. Agnotologija je studija o stvaranju neznanja, izgubljenog i zaboravljenog. Jedan je od fokusa na znanju koje je moglo biti, ali nije bilo, ili bi trebalo biti, ali ga nema.” (Proctor 2008:1)

Za početak, važno je uspostaviti kako korištenjem pojma agnotologije u ovoj analizi, cilj nije prikazati disparitet svjesnosti o biljkama kao proizvod kakve namjerne zavjere. Koristeći Proctorove riječi, disparitet svjesnosti o biljkama možemo gledati kao primjer nenamjernog zapostavljanja znanja. U svakom slučaju, zaključak je da je i namjerno i nenamjerno kulturalno uvjetovano neznanje svakako dio proizvodnje kulturnih konstrukta, pa tako i konstrukta korova. Nadalje pojam selekcije u ovom kontekstu ukazuje da su znanje i neznanje promjenjivi te se oslanjaju na širi sustav vrijednosti koji je aktualan u nekom društvenom i političkom poretku, koje mogu rangirati od potrebe za praktičnim znanjima, do direktnije ideološki obojene selekcije toga koje je znanje važno, a koje nije. U današnjem je kontekstu, neznanje o biljkama prvenstveno iskazano kroz brige botaničara, koji predstavljaju polje prirodne znanosti. Znanstvena je misao, odnosno način na koji se ona danas poima, u literaturi obično vezana uz filozofiju modernosti, koja definira i prakticira znanstveno djelovanje prvenstveno kroz potencijal za objašnjavanje i kontrolu svijeta, a s ciljem ostvarivanja unaprijed zamišljenog cilja progresa:

“Jedno je od fundamentalnih vjerovanja modernosti vjerovanje u napredak. Što se tiče modernosti, sve su stvari podložne beskrajnoj progresiji širenja, napretka i rasta. Znanje, tehnologija, ekonomija, društveni sustavi i mi sami smo sposobno za beskrajn proces napretka. Takva je pretpostavka, međutim, kulturalno uvjetovana pretpostavka, ne i zadana činjenica.”¹⁰

Time, možemo predložiti kako je i primjer svjesnosti o biljkama danas upravo pitanje koje je agnotološki oblikovano, a relevantnost specifičnog znanja mjeri se prema tome koliko se uklapa u određenu sliku napretka društva. U praksi, ono se primjenjuje na fizičke biljke s obzirom na prethodno primijećene standarde kontroliranosti i upotrebljivosti, koji su među temeljima modernističkog pristupa, gdje se vrijednost biljke mjeri prema ljudskim potrebama, a korisne se biljke štite od tzv. nepoželjnih. Ove standarde mogli smo, tako, primijetiti u rječničkom diskursu o korovima, poput izjave kako korov, svojom prisutnošću, vrši efekte smanjenja količine i kvalitete, ili pak oduzimanja resursa važnim biljnim kulturama. Za naše potrebe, valja istaknuti kako sama ideja progresa nije nužno pojam koji ćemo osporavati,

¹⁰ <https://blogs.bu.edu/dscott/2011/11/28/modernity-and-the-myth-of-progress/>

pošto je intencija ove analize i ostvariti nekakav napredak u, primjerice, pomicanju trenutnih agnotoloških barijera, čiji bi se rezultati mogli opisati kao pomak naprijed, ukoliko se doista složimo da je trenutni pojam korova restriktivan konstrukt. Napredak, primjerice, u našem kontekstu, možemo definirati kao uvođenje dodatnih perspektiva u upravljanje biljkama, cijeneći njihove praktične i estetske kvalitete, kakve su Wandersee i Schussler obilježili kao zanemarene.

6. Činiti riječima

Kako bismo nastavili s elaboracijom pojma korova kao restriktivnog, nadalje ćemo se dotaknuti jednog lingvističkog tumačenja. Kako je izloženo u literaturi o disparitetu, interakcije ljudi i biljaka tako su doista ograničene nedostatkom percepcije o identitetima biljaka koje okupiraju određeni prostor, kao i njihovim potrebama i primjenama. Spominjanje ikakve primjene biljke u ljudsku korist također može biti manifestacija restriktivne modernističke misli, ali, kako je već istaknuto, cilj nam nije nužno izvršiti aboliciju pojma napretka, pa ni korisnosti, već ispitati i otvoriti postojeće granice u aktualnim poimanjima. S obzirom na ovo, kao i općenite agnotološke primjedbe o ograničavajućem efektu neznanja, možemo si postaviti pitanje predstavlja li već sam pojam korova bitnu barijeru u našim interakcijama s biljkama. Odnosno, je li pojam korova, kao takav, ključan dio konstrukcije znanja koja održava aktualni disparitet koji su primijetili botaničari, ali i ostali entuzijasti. Ujedno, zanimalo bi nas i kako ova barijera u znanju nastaje i kako joj se pozicija pomiče u određenim interakcijama, ne samo na primjeru korova, već i društvenih konstrukata kao takvih. Ako uspijemo ukazati na takav efekt riječi, možemo razmisliti i o tome kako argumentirati potrebu za svjesnom dekonstrukcijom te barijere, to jest kako ju prijeći i otvoriti prostor za nova značenja i odnose. Ovakav pristup jednoj riječi nadilazi kategorizaciju jednostavnog bivanja ili ne bivanja nečim i uvažava praktični potencijal same riječi, kao i jezika općenito, da aktivno proizvodi nešto više od eksplicitnog jezičnog značenja, oblikujući šire granice značenja. Ova je ideja fundamentalna u takozvanoj performativnoj teoriji jezika, a jedan od njenih nama poznatijih autora je filozof John Langshaw Austin. Austin se u djelu *How to do things with Words* bavi razlikovanjem upravo između puko deskriptivnog jezika i jezika koji samom svojom upotrebom vrši određeno djelovanje. Austin se u priloženom tekstu interesira primjerima poput sklapanja braka, imenovanja ili kladenja, koje primjećuje kao specifično performativna jezična djela, čije

značenje nema funkciju, primjerice, točnog ili netočnog označavanja, već je poanta takvog jezika ta da aktivno vrši radnju. Ovo su neki od Austinovih primjera i popratna interpretacija:

“Primjer A: “Uzimam” (u smislu uzimanja ove žene kao zakonite vjenčane supruge), kako bi bilo izgovoreno u toku svadbene ceremonije.

Primjer B: “Imenujem ovaj brod Queen Elizabeth”, kako bi bilo izgovoreno pri razbijanju boce o pramac broda. (...)

Iz ovih se primjera čini očitim kako izgovor neke rečenice (u, naravno, prikladnim okolnostima) nije tek opis moga djelovanja kroz ono što bih trebao izgovoriti, kao ni iskaz stanja da nešto radim, već je upravo čin rađenja. Nijedna od navedenih izjava nije točna ili netočna, njima namećem nešto kao očigledno i ne raspravljam o tome.” (Austin 1962:5)

Pa ipak, čak i performativni jezični činovi ne znače puno bez konteksta, kako pretpostavlja Austin, spominjući tzv. prikladne okolnosti korištenja jezika kao radnje. Kod govora o moći jezika da čini, Austin smatra kako je kontekst tog performansa ipak bitniji od samog jezika, odnosno kako validnost jezične radnje leži na drugim pretpostavkama:

“Izgovor riječi je, doista, obično jedan od, ili glavni vodeći uzrok u izvođenju neke radnje (klađenja, ili čega već), pri čemu je performans, ujedno, objekt izgovora, ali je daleko od toga da tipično, ako i ikad, bude jedina stvar koja je potrebna da bi se čin doista smatrao ostvarenim. Generalno govoreći, uvijek je potrebno da okolnosti u kojima su riječi izgovorene budu, na neki način, ili više njih, prikladne te je obično potrebno da sam govornik, ili druge osobe, pritom, izvode određene druge činove, bilo “fizičke” ili “mentalne”, pa i činove izgovora drugih riječi.” (Austin 1962:8)

Poznajući ovu perspektivu, možemo se zapitati koji su ostali primjeri izvođenja govorom u uporabi jezika, koji bi se mogli tumačiti s obzirom na Austinovu uporabu performativnosti, ali i s obzirom na šira kulturološka razmatranja o jeziku. Primjerice, ako je korištenje jezika samo po sebi oblik radnje, pitanje koje možemo postaviti ticalo bi se toga je li sam čin proglašavanja nečega korovom, također performativna jezična radnja, proizašla iz strukture jezika koji se koristi pojmom korova. Ujedno, struktura neznanja ili standarda kojim se mjeri vrijednost neke biljke, ili manjak iste, mogu se tumačiti kao okolnost izvan samog jezičnog djelovanja, koji određuju je li etiketiranje nečega korovom doista prikladan oblik jezičnog performansa. Primjer za ovo je faktor poželjnosti neke biljke, čija interpretacija određuje je li korištenje pojma korova kod takve biljke društveno prihvaćen, ili neprihvaćen jezični

performans. Vidjeli smo kod definicije Strukovnog leksikona kako i same poljoprivredne kulture ponekad mogu biti korovi, što je upravo dokaz kako se one ne mogu proglasiti korovom, pa ni kulturom, bez prikladnog konteksta. Što se tiče trenutnog stadija teorijske interpretacije, ovaj nas pokušaj definiranja usmjerava ka zaključku kako se taj kontekst poželjnosti, tj. prihvatljivosti i neprihvatljivosti biljke, formira agnotološki, a potom perpetuira performativnim jezikom u specifičnim okolnostima. Ovo se na prvu nameće kao kružan sustav koji održava samoga sebe, što znači da još nisu iskazane šire okolnosti prema kojima se prihvatljivost biljke mjeri. Ova nas konkluzija navodi na razmišljanje o široj slici, odnosno sustavu vrednovanja kakav je prisutan u široj društvenoj sferi, a koji je zasigurno podređen dubljim agnotološkim manifestacijama. Primjerice, analiza širih sustava vrijednosti koji se tiču spomenutih karakteristika estetike ili invazije, a u smislu toga u kojem se kulturalnom kontekstu i na koje biološke karakteristike živih bića primjenjuju, može nam potencijalno puno reći o tome kakvi oblici znanja oblikuju pojam korova. Ovo vrijedi i za društvene konstrukte općenito, tim više jer smo već ustanovili njihove općenite temelje upravo u spomenutim biološkim karakteristikama.

7. Znanje

7.1. Znanje i moć

Dosad je izneseno nekoliko argumenata u korist bavljenjem konceptom korova kao društvenog konstrukta, kao i koju ulogu agnotološke granice imaju u podupiranju specifičnih upotreba određenih riječi. Tako se, dosad, višestruko inzistiralo na pitanjima znanja i edukacije, kao ključnim procesima u definiranju neke biljke kao korova, a koji služe kao centralan faktor pri određivanju kad je “korov” primjeren pojam za neku biljku. Ipak, iako su ti uvidi korisni u smislu definiranja odnosa dispariteta i manjka izloženosti i edukacije, sami po sebi, mogu nas dovesti u poziciju kružnog zaključivanja, baš poput opaske o jezičnom performiranju. Za pitanje kruženja znanja, to može značiti ukazivanje kako je disparitet proizvod neznanja i kako stvara dodatno neznanje, koje pak održava trenutnu razinu dispariteta. Pritom, fiksni pojam korova ključan je u sprječavanju određenih novih, potencijalno prosvjetljujućih pitanja, održavajući upravo navedenu kružnu logiku prihvatljivosti neke biljke. Primjerice, spomenuti maslačak iz ChatGPT definicije, ako se tumači u kontekstima koji ga opisuju isključivo kao korov, nema priliku poprimiti nove forme značenja. Ovo je koristan uvid, radi mogućnosti konkretiziranja problema, ali nije u mogućnosti odgovoriti na neka dodatna pitanja, primjerice kako uopće dolazi do toga da su

cijeli klasteri biljaka sustavno oblikovani takvom granicom u percepciji, ali i otkud krenuti da bi se ta percepcija promijenila. Stoga, sada bi idući korak bio podsjetiti se na neke osnovne analize takozvanih sustava moći, posebice onih koji se konkretno dotiču živih bića i bioloških procesa, kao objekata određene kontrole. Kako će biti vidljivo iz odabrane literature, ovi procesi, kao prvo, mogu uključivati razinu direktne kontrole bioloških radnji, poput reprodukcije, na temelju određenih, usađenih znanja. Osim toga, kao drugo, bit će vidljivo i kako se u navedenoj kontroli ti sustavi oslanjaju na oblike specifičnih kategorija temeljenih na biološkim karakteristikama, čime će ti procesi kontrole i validacije znanja biti zaslužni za proizvodnju novih, vlastitih interpretacija znanja i njegovih primjena. U idućim paragrafima, pokušat ćemo elaborirati neke od širih sustavnih uzroka koji potencijalno podupiru trenutno poimanje korova, ali i kako se ovaj model poimanja jedne kategorije živih bića može povezati sa sličnim takvim instancama kontrole bioloških entiteta. Ovdje će od interesa posebice biti pojam spolnosti te potencijal da se teoretiziranje o spolnosti čovjeka dovede u recipročno koristan dijalog s teorijom o korovima.

7.2. Instrument znanja

Ovom konstrukcijom znanja na temelju bioloških fenomena bavili su se razni autori iz našeg opusa literature, od kojih se, za početak, možemo dotaknuti C S. Lewisa. Lewis u djelu *The Abolition of Man* iznosi razmišljanja o stvarnim posljedicama tzv. moći nad prirodom, koristeći se primjerom kontracepcije. Sam primjer će, u slučaju korištenja ovog izvora, biti prvenstveno način razumijevanje Lewisove poante, ali sama praksa kontrole je primjer koji je već dovoljno povezan i sa samim biljkama, primjerice, ako se prisjetimo pojma samoniklosti kao oblika reprodukcije biljaka. Što se tiče Lewisove uporabe ovog primjera i intencije iza toga, autor ga koristi radi primjedbe kako se upravljanje nad prirodom, kao navodno odvojenim entitetom od čovječanstva, u principu uvijek u konačnici svodi na kontrolu drugih ljudi:

“Samom se kontracepcijom, jednostavno, [budućim generacijama] negira postojanje. (...) Iz ove perspektive, ono što nazivamo čovjekovom moći nad prirodom ispada, zapravo, oblikom moći koji se primjenjuje od čovjeka naspram drugih ljudi, a korištenjem prirode kao instrumenta.” (Lewis 1943:22)

Važno je naglasiti kako Lewisova pozicija ovdje ne ide protiv primjene kontracepcije, već ukazuje na razinu do koje čovječanstvo samo sebe uspijeva oblikovati kad regulira tzv. prirodne procese, koji se poimaju kao odvojeni entiteti. Kad je u uvodnim poglavljima naše

analize spomenut potencijal kontrole nad korovima kao potencijalan oblik manipulacije zajednicama, upravo je ovakva interpretacija bila jedna od ideja koje su primijećene kao potencijalno iznimno uviđavne, a uvođenjem pojma instrumentalizacije, odnosno korištenja prirode kao instrumenta uspostavljanja moći, dobivamo vrijedan termin za ovu elaboraciju. Primjerice, ako obilježimo neku biljku korovom, ili pak korisnom kulturom i zalažemo se za kontrolu njene reprodukcije, svakako ćemo oblikovati budućnost interakcija s tom biljkom na ovaj ili onaj način. Primjer za ovo je takozvana HPC teza, skraćeno od *human-plant coevolution*, odnosno teza o koevoluciji čovjeka i određenih biljaka kao obostrano korisnog procesa¹¹. Riječ je o “međusobnom pripitomljavanju” ljudi i određenih važnih kultura, poput pšenice ili riže, pri čemu se kontrolirana reprodukcija navedenih biljaka tumači ne kao oblik jednostranog upravljanja nad biljkama, već kao oblik simbioze tih biljaka s ljudima, ali i kao evolucijski odnos koji je svim stranama donio uzajamnu korist. Tako, može biti korisno uočiti uzorke instrumentalizacije u jednom primjeru, kako bismo lakše mogli razumjeti neki drugi. Stoga, čini se kako bi se Lewisova analiza mogla iskoristiti kao primjer za argumentaciju takve pozicije, koja bi pokazala kako je korištenje kategorije korova također primjer bitne potencijalne instrumentalizacije biološkog entiteta.

7.3. Produkcija znanja

Nama poprilično poznat teoretičar, koji se interesirao relacijom znanja i moći, svakako je Michel Foucault, čije je bavljenje ovom relacijom rezultiralo bogatim tumačenjem pojma kontrole u kontekstu njegovih radova. Za početak, što se tiče pitanja proizvodnje specifične vrste znanja i u kakvoj je ona relaciji s odnosima moći, Foucault iznosi nekoliko uvida, koji bi nama mogli biti primjenjivi na temu definiranja korova. Naime, ako čitamo njegove interpretacije ovog odnosa, dolazimo do razmatranja o tome koliko je posjedovanje određene razine moći povezano s produkcijom znanja i sukladno, njegovom kontroliranom distribucijom u specifičnom društvenom poretku. Foucault u djelu *Nadzor i kazna* predlaže termin moć-znanje, kao vlastiti fenomen, centralan dio procesa u upravljanju društvenim relacijama:

“Moramo priznati, stoga, kako moć proizvodi znanje (i ne jednostavno ohrabrujući ga, jer služi moći, ili primjenjujući ga onda kad je korisno); kako nema odnosa moći bez povezane konstitucije polja znanja, kao i kako ne postoji bilo koji oblik znanja koji ne pretpostavlja i konstituirati svojevrmeno određene odnose moći. Ovi odnosi “znanja-moći”, stoga, trebaju

¹¹ Andreas Angourakis, Jonas Alcaina-Mateos, Marco Madella, Debora Zurro: *Human-plant coevolution: a modelling on the origins of agriculture*

biti analizirani ne na temelju znanja kao slobodnog ili neslobodnog subjekta, naspram nekog sustava moći, već upravo suprotno; subjekt koji zna, objekti koje treba spoznati i modaliteti znanja moraju biti razmatrani kao mnogobrojni efekti ovih fundamentalnih implikacija moći-znanja i njihovih historijskih transformacija. Ukratko, nije aktivnost subjekta znanja ta koja proizvodi korpus znanja koristan ili protivan moći, već je to moć-znanje, procesi i prepreke koji ga prožimaju i od kojih je sastavljeno, koji određuju oblik i moguće domene znanja.” (Foucault 1995:27)

Iz priloženog, možemo iščitati kako znanje, poput znanja o biljkama, ne može biti tek proizvod nametnut od strane specifičnog društvenog poretka, niti sredstvo za suprotstavljanje specifičnoj instanci moći, već se ono održava kroz svaku specifičnu interakciju koja ga validira. Ovo tumačenje nema za cilj predložiti niti kako je poimanje biljke kao nepoželjne inherentno represivan i zao čin, već opisuje kako se specifične manifestacije moći-znanja iskazuju u određenom trenutku, a oblikovane na određeni način kroz mnogostruke druge faktore koji upravo takvoj manifestaciji moći-znanja daju autoritet. Upravo je ovo vidljivo i kod Austinove teze afirmacije uporabe specifičnih pojmova u određenom kontekstu. Ako dovedemo u pitanje validnost pojma korova ili standard po kojemu se neka biljka tako određuje, ne radi se o činu kontriranja nekakvog sveobuhvatnog represivnog aparata. Možemo predložiti kako se radi o analizi jedne primjene moći-znanja, koja je u trenutnom obliku spriječena da spozna neke nove objekte znanja o, primjerice, biljkama, ili pak da se prisjeti nekih objekata znanja koji su, kulturalnom selekcijom, ostali zaboravljeni. Dakle, od Lewisa dobivamo tumačenje kako se svojstvo prirodnosti, kao odvojeno od čovjeka, koristi kao argument validnosti određenog znanja, prešućujući, pritom, posljedice koje to znanje ima na ljude, jednom kad se aplicira. S druge strane, Foucault objašnjava kako se manifestacija specifičnog znanja gradi i reproducira unutar specifične dinamike moći. Samim time, validacija pojma korova kroz njegova biološka svojstva može, na isti način, dovesti do toga da se znanja relevantna za ljude tacitno ignoriraju, što pak povećava šanse da će se, primjerice, disparitet svjesnosti o biljkama naknadno propagirati i kroz one institucije gdje se događa emergencija i održavanje znanja. Kako je već istaknuto, ovo ne mora biti dio, primjerice, svjesnog procesa u kakvom ideološkom sukobu, ali objašnjava kako su i “prirodne” kategorije uvijek oblikovane i perpetuirane u društvenim okolnostima. Zaradi pornije elaboracije ovih fenomena, možemo se dotaknuti primjera koji se direktnije dotiče ljudskih tijela, njima zadanih kategorija i bioloških karakteristika.

8. Biologija

8.1. Rod i spol

Za početak, možemo naglasiti kako je ova razlika među pojmovima roda i spola tip kategorizacije kakav je općeprihvaćen u svakodnevnoj uporabi, ali postaje sve manje popularan u feminističkoj teoriji. Naime, kako će biti vidljivo iz nekih feminističkih perspektiva koje će biti priložene, fluidnost između kategorija roda i spola svakako je nešto što okupira pažnju feminističkih radova, posebice kada diskutiramo njihovu političku primjenu. Iz aspekta naših potreba, krenut ćemo od pristupa u kojemu se te kategorije prihvaćaju kao različite i pokušaju tumačiti kao takve, a kako bismo iz te diferencijacije dobili širi skup teorijskih perspektiva, koje bi nam mogle biti pomoći pri tumačenju odnosa prema biljkama. Literatura koja definira i preispituje njihovu različitost može nam općenito dati alate za razmišljanje o drugim kategorijama koje se, do neke mjere, bave pozicioniranjem kako ljudi, tako i ostalih bioloških entiteta u nekakav kategorizirani, a potom i hijerarhizirani odnos. Za početak ćemo, stoga, izvesti pokušaj osnovno prihvaćene definicije kategorija roda i spola te vidjeti što nam one potencijalno govore o načinu na koji pristupamo kategorizaciji biljaka. Ove su diferencijacije danas prvenstveno sociološki i medicinski konstruirane, kako je vidljivo u primjeru Miliona Diamonda, liječnika, koji u članku *Sex and Gender are Different: Sexual Identity and Gender Identity are Different* rezimira osnovne argumente iza specifične upotrebe ova dva odvojena pojma. U istom članku, Diamond uzima u obzir fluidnost ove diferencijacije, kakvu smo već najavili, priznajući kako različiti akademski pristupi ne moraju nužno pridavati kategorijama spola i roda inherentno različita značenja te ih, dapače, često koriste gotovo ambivalentno. Ipak, iz pozicije svoga rada s pacijentima, iznosi neke od problema koje ambivalentnost donosi te svoju namjeru da pokaže korist postojanja jasnije diferencijacije:

“U posljednjih je nekoliko desetljeća, pojam roda ušao u svakodnevnu upotrebu, posebice kao sinonim za pojam spola. Pojam se pokazao korisnim na mnoge načine, međutim, distinkcija između ove dvije riječi, spola i roda, u slučajevima kad bi jedna mogla biti primjerenija od druge, nije još uspostavljena. U većini slučajeva, posebice u neformalnim razgovorima, riječi roda i spola koriste se naizmjenično, što, naizgled ne uzrokuje bitnu razliku. Ako postoji prostor za sumnju, kontekst je obično dovoljan da razjasni značenje. Unatoč tome, u znanstvenom, medicinskom, zakonskom, ili političkom te čak religijskom

diskursu, proturječna upotreba ovih pojmova može dovesti do zbunjivanja i manjka razumijevanja".¹²

Diamondova pozicija očito ide u korist održavanju određene distance među rodom i spolom, prvenstveno radi praktičnosti upotrebe jednog termina naspram drugom u specifičnim situacijama. Naravno, možemo odmah iznijeti primjedbu kako upotreba nekog termina u, primjerice, medicinskom smislu će za neke imati daleko drugačiju razinu validnosti, od, primjerice, religijske uporabe. Što se tiče njegovog standarda procjene toga kad je jedan pojam prikladniji od drugog, prvo bi bilo nužno uvidjeti koje definicije Diamond pruža za obje kategorije, počevši od definicije spola:

“Pojam spola se, od klasičnih vremena, koristi za određivanje pitanja biologije i medicine u kontekstima kada se spominje muško, žensko ili dvospolno. Stoga životinje, uključujući ljude, bivaju kategorizirane ovisno o tome proizvode li gamete poput, ili slične, spermijima (muške), ili jajnim stanicama (ženske), ili pak imaju dijelove reproduktivnih sustava prikladne za proizvodnju i dostavu, ili recepciju navedenih gameta.”

Što se tiče kategorije roda, Diamond ga definira pozivajući se na povijesne jezične i pravne parametre iznesene u drugim izvorima:

“Pojam roda generalno je korišten u društvenim ili kulturalnim kontekstima, u distinkciji naspram onih bioloških. Ovo se, prvenstveno, asocira s jezičnim [u smislu lingvističkim, značenjem riječi]. (...) Ovaj se kontekst roda proširio tako da se, od 1960-ih, ili 1970-ih, riječ često koristi kao eufemizam za spol ljudskog bića, no ostala je namijenjena intencija društvenog i kulturalnog, nasuprot onom biološkom.”

Dakle, možemo protumačiti Diamondovu tvrdnju na način da je rod konstrukcija proizašla iz potrebe diferencijacije jezičnih subjekata i društvenih očekivanja rodnih kategorija, koja je, moću jezika, preuzela gotovo jednoznačnu upotrebu onoj pojma spola. Ovakva bi teorija mogla objasniti zašto se, primjerice, cijele vrste biljaka mogu asocijativno obilježiti korovima, kako je vidljivo u ChatGPT definiciji, s korištenjem primjera poput maslačka ili koprive kao primjera korova, što je zanimljiv uvid koji smo dobili čitanjem Diamonda. Ipak, ovo ne predstavlja zadovoljavajući odgovor na pitanje kako se specifične instance ponašanja određuju muževnima ili ženstvenima, formirajući specifičnu rodnu kategoriju, ili, u slučaju biljaka, kada dolazi do trenutka kad se biljka određuje korovom,

¹² Izvor navedenih tvrdnji o diferencijaciji spola i roda je priloženi članak Miliona Diamonda: <http://www.hawaii.edu/PCSS/biblio/articles/2000to2004/2002-sex-and-gender.html>

naspram korisnom, ili lijepom. Kod Diamondove početne diferencijacije spola i roda, ostavio je prostor za razlike u definiranju i uporabi tih pojmova, ali je već pri specifičnoj definiciji spola spomenuo spolne karakteristike kao proizvedene iz striktno bioloških parametara. Nastavno, kod svoje je definicije roda, uporište za razlike opet tumačio biologijom, navodeći rod uglavnom kao eufemizam za spol, čime se, naizgled, implicira njihova inherentna povezanost. Ovo možemo samo po sebi protumačiti kao oblik agnotološke granice, koju Diamond, u kontekstu svoga rada, nije nužno imao potrebu prelaziti. Sukladno s time, primjeri maslačka i koprive kao dio "roda" korova trebali bi biti, barem djelomično, definirani kroz neki aspekt svoje biologiju, što može isključivati drugačije biljke od statusa korova i ne bi imalo smisla s tezom da praktički svaka biljka može biti korov u određenom kontekstu. Ipak, mi se možemo zapitati postoji li pristup rodu koji aktivno preispituje njegovu vezu s biologijom i dozvoljava prostor za drugačije tumačenje ove kategorije, što bi nam dalo nove uvide primjenjive i na konstrukt korova.

8.2. Konstruiranje biologije

Judith Butler potencijalno nudi odgovor na ovo pitanje, kroz svoju tezu o performativnoj teoriji roda. Naime, Butler smatra kako rod nije kategorija inherentno vezana za neko svojstvo koje je moguće promatrati i diferencirati, kao što kategorija spola to može biti. Butler poima rod kao simbolički temeljenu kategoriju, koja se može opisati pojmom performansa, a koji se mora pravilno vršiti u svrhu strategije tzv. kulturalnog preživljavanja onog pojedinca koji određeni rod performira, odnosno otvoreno izvodi:

“Pošto je rod projekt koji ima kulturalno preživljavanje kao svoju svrhu, pojam strategije prikladniji je [naspram pojma projekta] pri opisivanju situacije pritiska pod kojom se performiranje roda uvijek i, na raznolike načine, odvija. Stoga, kao strategija preživljavanja u obvezujućim sustavima, rod je performans s očiglednim kaznenim posljedicama. Diskretni rodovi dio su onoga čime se “humaniziraju” pojedinci u suvremenoj kulturi; doista, redovno kažnjavamo one koji ne uspijevaju pravilno izvesti svoj rod. Zbog toga što nema “esencije” koju rod iskazuje ili eksternalizira, kao ni objektivnog ideala kojemu rod stremi, kao i zbog toga što rod nije činjenica, razni činovi roda su ono što stvara ideju roda, i, bez takvih činova, roda uopće ne bi ni bilo.” (Butler 1999:177-178)

Performans kao pojam, naizgled, prikladno opisuje i pojmove poput nekontroliranosti, zarastanja i ostalih riječi kojima se opisuju i penaliziraju radnje tzv. korova u prostoru. Tako možemo, iz perspektive performativne teorije roda, reći kako je korov svaka biljka koja

iskazuje, izvodi određeno svojstvo koje se društveno iščitava i određuje u kategoriju korova, sa čime može doći određena sankcija. Svojstvo korova je, poput roda, određeno simboličkom hijerarhijom specifičnih estetskih, jezičnih i drugih mjerodavnih faktora, čiji su korijeni prvenstveno u društvenim očekivanjima, oblikovanim sustavima moći, baš kao što su kategorije rodova proizvod društva koje kategorizira ljudsko ponašanje. Ovo otvara pitanje može li se bilo koja biljka smatrati korovom i sukladno sankcionirati, ako prijede određenu granicu prihvatljivog ponašanja, ili doista postoje biološke predispozicije koje će utjecati na tretman neke biljke od strane ljudi. Diskursom o rodu i spolu, možemo se zapitati je li svojstvo korova tako, zaista „čisti“ društveni konstrukt, poput roda, ili ima iza sebe određeno biološko opravdanje. Prije svega, čini se kako sam čin uključivanja njegovih bioloških svojstava, dovodi korov do kategorizacije kao nečega značajno bližem spolu, bez obzira na validnost spolnosti kao jasne ili esencijalne kategorije. S druge strane, valja se prisjetiti feminističke kritike upravo o validnosti spola kao fiksnog izvorišta značenja, jer prihvaćanje te validnosti, ili manjak prihvaćanja, uvjetuje hoćemo li priznati takvo obilježavanje ljudske spolnosti ili biljnih karakteristika. Prije nego se upustimo u samostalno odgovaranje na takvo pitanje, bilo bi dobro vidjeti kako se feministička teorija pokušala nositi s njime, kroz još jednu konzultaciju s Butler, koja se ispostavlja poprilično značajnom ako se ovime želimo baviti s intencijom angažiranog i emancipatornog potencijala. Naime, Butler smatra kako je samo pitanje validnosti biologije kao izvora značenja temeljeno na pogrešnoj, društveno uvjetovanoj pretpostavci da su rod i spol doista različite kategorije. U djelu *Bodies That Matter: On the Discursive Nature of Sex*, Butler u samom uvodu u svoju analizu polazi od konstruiranosti kategorije spola kao takve, nazivajući ju oblikom regulatorne prakse:

“Kategorija “spola” je, od same osnove, normativna; ono je što je Foucault nazvao “regulatornim idealom”. U tom je smislu, “spol” ne funkcionira isključivo kao norma, već je dio regulatorne prakse koja proizvodi ona tijela nad kojima upravlja, to jest, čija se regulatorna sila iskazuje kao oblik produktivne moći, moć proizvodnje – demarkacije, cirkulacije, diferencijacije – onih tijela koje proizvodi.” (Butler 1993:1)

Kako je vidljivo iz priložene perspektive, Judith Butler odgovara na pitanje valorizacije spola kao objektivnijeg naspram roda na način da ga praktički negira kao ispravno, pozivajući, umjesto toga, na pristup bavljenju ovim kategorizacijama kao jednom stvari. Prema Butler, kategorija spola jednako je kategorija produkcije i kontrole poput one roda, upregnuta u podržavanje jedinstvenih ciljeva vršenja kulturalnopolitičke selekcije prihvatljivosti, odnosno Foucaultovih regulatornih ideala, kako ga Butler parafrazira.

Primjerice, uvidom u konstruiranost spola, ujedno dobiva na snazi argument za konstruiranost roda, što nam je zanimljiv primjer toga kako se pojedini konstrukti i njihove agnotološke granice održavaju. Tako, iako može biti uvidavno istražiti neke od puteva definiranja korova kroz kategorije roda i spola, trebamo uzeti u obzir kako same kategorije nisu fiksne i mogu biti jednako proizvodi specifičnih interakcija znanja, kao i sam pojam korova. Biološke karakteristike ne mogu nužno biti važnije od performansa biljke kod određivanja njenog statusa kao korova, jer su same biološke karakteristike arbitrarno kategorizirane i bilježe se kao odgovor na određene potrebe. Nadalje, iz ove perspektive možemo vidjeti i kako se Butler općenito ne zadovoljava postavljanjem ove rasprave kao čisto semantičke, već se interesira nečim drugim, što vidi kao razlog zašto se ovakva rasprava uopće promovira. Pod time, misli se navedene potrebe za mjerenjem, na ciljeve, odnosno na političke i društvene motive iza diferencijacije, koji upravo dovode do toga da se kategorija spola gradi i koristi kao nešto relevantno i odvojeno od kategorije roda. Za naše potrebe, možemo istaknuti i pojam produktivne moći, koji naizgled opisuje prethodno opisane fenomene poput performiranja jezikom u određenom kontekstu, kao i oblikovanje prostora i uvjetovanja reprodukcije kroz proglašavanje poželjnosti biljaka. Nadalje, Butler nije jedina koja na ovaj način postavlja raspravu, pa tako možemo nadovezati mišljenje i Carole Pateman, još jedne feminističke autorice. Pateman je na sličan način kao Butler, u djelu *The Sexual Contract*, pristupila pitanju relevantnosti definiranja spola kao takvog, ukazujući kako joj je, od ikakve trase definiranja, daleko važnije u koje se političke ciljeve bilo koja definicija pojma, kao što je pojam žene, može upregnuti. Prije svega, sam nas naslov Patemanina djela navodi na njenu centralnu ideju. Naime, Pateman piše *The Sexual Contract* kao feminističku kritiku ideje društvenog ugovora. Pod pojmom društvenog ugovora, ovdje se misli na teoriju kako se formiranje društva dogodilo oblikom metaforičkog ugovora, koji je izveo ljude iz tzv. stanja prirode, pri čemu se metaforičko sklapanje može pripisati određenim interakcijama među pojedincima ili zajednicama, kako se ova teorija obično definira:

“Društveni ugovor, u političkoj je filozofiji, doslovan ili hipotetski sabir, ili dogovor, među onima nad kojima se vlada i njihovim vladarima, definirajući prava i obaveze objiju strana. U vremenima prije, kako tvrdi teorija, pojedinci su bili rođeni u anarhičnom stanju prirode, koje je moglo biti sretno ili nesretno, ovisno o pojedinačnim interpretacijama ove teorije.

*Potom su [pojedinci], koristeći svoj prirodan razum, formirali društvo (i oblik vladavine) putem sklapanja društvenog ugovora.*¹³

Ideja društvenog ugovora je koncept kojim su se bavili brojni filozofi, među kojima Thomas Hobbes, John Locke i Jean-Jacques Rousseau, a bitan je pojam unutar ove teorije takozvano stanje prirode, kao stanje prije društva, koje je razmišljanja navedenih autora dovelo u tenziju s feminističkim tumačenjima. Problem koji Pateman uočava u formiranju društva putem društvenog ugovora jest način kako se ono kod navedenih autora iznosilo kao prelazak iz navodno neutralno definiranog stanja prirode u stanje civilnog društva. Ono što Pateman primjećuje jest kako teoretičari društvenog ugovora, redom muškarci, formiraju pojam stanja prirode kroz vlastitu, patrijarhalno oblikovanu percepciju, pritom politički definirajući navodno prirodnu kategoriju žene. Kako bi objasnila ovaj fenomen, predlaže termin seksualnog ugovora, kojeg, ujedno, smatra potisnutim aspektom onog šireg, društvenog ugovora, a u korist validacije patrijarhalnog autoriteta nad ženama:

“Izvorni je ugovor socio-seksualan ugovor, ali je priča o seksualnom ugovoru potisnuta. Standardni izvještaji o teoriji društvenog ugovora ne iznose cijelu priču i trenutni teoretičari teorije društvenog ugovora ne daju nikakvu naznaku da pola ugovora nedostaje. Priča o društvenom ugovoru, također je priča o izvoru političkog prava te objašnjava zašto je korištenje tog prava legitimno; ali to je priča o političkom pravu kao patrijarhalnom pravu, ili seksualnom pravu, o moći koju muškarci primjenjuju nad ženama. Polovica priče koja nedostaje, govori o tome kako se uspostavlja specifično moderna forma patrijarhata. Novo civilno društvo, stvoreno pomoću izvornog društvenog ugovora, jest patrijarhalno društvo.”
(Pateman 1988:1)

Pritom, za potrebe elaboracije svoje kritike, iznosi kako razlike u definicijama ili intersekcionalnim razlikama unutar neke kategorije, poput kategorije žene, često jesu temeljene na biološkim karakteristikama, koje se, potom, uzimaju u sustave društveno konstruiranih značenja. Ipak, izvori tih značenja u biologiji, kao ni tip definicije pojma žene koji se uzima, nemaju značajan utjecaj na glavnu poantu koju Pateman pokušava iznijeti, a to je status žene kao političke kategorije, koja je, u svakom slučaju, podložna društvenoj dinamici u koju su ju smjestili muškarci:

¹³ Ukratko rezimiranje teorije društvenog ugovora, preuzeto od *Britannice*:
<https://www.britannica.com/topic/social-contract>

“Govoriti o Ženi [kao kategoriji, istaknuto velikim početnim slovom], međutim, nije ni približno isto kao govoriti o ženama. “Vječna Žena” jest proizvod patrijarhalnog zamišljanja. Konstrukcije klasičnih teoretičara društvenog ugovora bespogovorno su uvjetovane figurom Žene i one svakako puno govore o biološkim potencijalima. Bez obzira na to, ove konstrukcije razvijaju društvenu i političku, iako patrijarhalnu, konstrukciju o tome što znači biti muževnim ili ženstvenim u modernom civilnom društvu. Iscrtavanje načina na koji su značenja pojmova muškarca i žene pomogla strukturirati glavne društvene institucije ne može biti svedeno na čisto biološke kategorije. (...) U raznim ću trenutcima svoje argumentacije, primjerice, iznijeti specifične reference na žene iz radničke klase, ali, u istraživanju ugovora i patrijarhalnog prava, činjenica da su žene žene bitnija je od razlika među njima.” (Pateman 1988:17-18)

Pateman ovim tumačenjem želi iskazati kako je uočavanje uzoraka političke povezanosti, prema njoj, relevantniji način vršenja analize od pukog bavljenja izvorištima definicija određenih kategorija, tim više što su ta izvorišta i sama često politički obojene interpretacije, koje se pozivaju na svoju interpretaciju prirode kao oslonac. Drugim riječima, možemo interpretirati njenu analizu kao postavljanje pitanja o tome kakva su to uopće društva koja mjere biološke razlike između ljudi. Koja su izvorišta potrebe da se biološke karakteristike stavljaju u odvojene, navodno prirodne i neutralne kategorije, pritom zapravo gradeći “spol” kao društveni konstrukt, kako smo vidjeli kod Butler, na isti način kako se to čini s, navodno odvojenim i manje objektivnim rodovima. Ako želimo ovu opasku prevesti u diskurs o korovima, pitanje bi moglo ići u smjeru toga kakva su to društva koja uopće i mjere navodno inherentna svojstva biljaka, poput korisnosti i ljepote, kako je kod interpretacije Butler već izneseno. No, dodatno, zanimalo bi nas i nadići pojedinačne interpretacije toga što korov uopće znači i zapitati se kakvo je to društvo koje svoja očekivanja o upravljanju prirodom i biljkama gradi na uopće korištenju takvog arhetipa. Potom, i kako taj arhetip primjenjuje u oblikovanju prostora i ljudskih interakcija s biljkama, gradeći tako zamišljenu viziju društva. Za izvedbu ovoga, bilo bi zanimljivo vratiti fokus na pitanje kontrole, koje se kroz ovu analizu uglavnom pokrilo kroz potencijal za “Kako?”, ali istraženo previše naznaka koje bi dale odgovor na pitanje “Zašto?”. Odnosno, izvedene usporedbe u proizvodnji konstrukata i dalje ne odgovaraju na pitanje odakle potreba zajednice da kontrolira prisustvo određenih biljaka u prostoru oko sebe, kao ni zašto se pojam korova i njemu pripisani epiteti, poput nekontroliranosti i samoniklosti, inherentno smatraju negativnima. Naravno da na ovo ne možemo dati sveobuhvatan i konačan odgovor, uostalom kao ni na jedno pitanje o kulturi,

ali u nastavku ćemo iznijeti jedan prijedlog kako pristupiti ovom pitanju, a koji se tiče fenomena moralnog vrednovanja. Razmatranje koje ćemo u nastavku rada pokušati argumentirati jest kako se potreba za definiranjem i kontrolom korova kao takvih može interpretirati kao rezultat inzistiranja na performiranju određenog moralnog kodeksa definiranja. Potom, predložiti ćemo i iz kakve bi emocionalne potrebe takva potreba mogla izranjati, kao i ustanoviti kako određene emocionalne reakcije na biljke potencijalno stoje iza ustrajanja nekih od manifestacija dispariteta svjesnosti o biljkama, ali i predložiti kako gajiti neke nove perspektive.

9. Čistoća i red

Mary Douglas u djelu *Purity and Danger* izvodi analizu koncepta prljavog ili nečistog i načina na koji se oni koriste za definiranje opasnosti, ali i što govore o općenitoj moralnoj strukturi kojoj neka zajednica stremi i prema kojoj se pokušava definirati. Prije svega, što se tiče koncepta prljavog, izvorno opisano engleskom riječju *dirt*, Douglas iznosi iduću interpretaciju:

"Kako ju poznajemo, prljavština je, esencijalno, nered. Ne postoji takvo nešto kao što je apsolutna prljavština, ona postoji u oku promatrača. (...) Prljavština se kosi s idejom reda. Uklanjanje prljavštine nije negativan potez, već pozitivan pomak u organizaciji okoliša."
(Douglas 1984:2)

Ova je interpretacija iznimno zanimljiva, utoliko što podsjeća na Foucaultovu interpretaciju tzv. moći nad životom, koju razrađuje u djelu *The History of Sexuality*, koristeći se pojmovima anatomo-politike i biopolitike (Foucault 1978:139), da bi objasnio slične intencije iza kontrole ljudskog ponašanja u ime održavanja zdravlja, tj. čistoće populacije. U oba slučaja, naizgled negativna radnja uklanjanja i kontroliranja ima smisla ako se gleda kao dio stvaranja prostora za realizaciju boljeg, čistijeg, zdravijeg. Inzistiranje na kontroli biljaka i njihovog ponašanja u kontekstu specifične sredine, tako doista ne možemo opisati kao proces svjesne eradikacije zla, već, primjerice, afirmaciju te zajednice i vrijednosti kojima teži. Možemo pretpostaviti, stoga, kako pojmovi poput nepoželjnosti ne ukazuju nužno obilježavanje biljke, već refleksiju zajednice koja taj pojam koristi. Biljke nisu izvor moralnih vrijednosti koje im se pripisuju, već, poput prljavštine, služe kao manifestacija ideje reda koja je prožeta nekom zajednicom. Kako smo već ustanovili, ovo može biti pojam reda koji ne polazi nužno iz racionalnih, praktičnih razloga, kakve možemo opravdati u konvencionalnoj poljoprivredi. Čak štoviše, koristeći poimanje stvaranja specifičnog prostora

koje nam Douglas nudi, možemo dodatno objasniti zašto bi bilo koja biljka mogla poprimiti identitet korova u okolini koja cijeni svoju specifičnu distinkciju reda i nereda, čak i u slučaju kad je praktična prisutnost biljke neutralna ili korisna. Primjerice, pitanje poput “*Poprima li poljoprivreda u urbanoj sredini status korova?*”, baš kao što je to Hrvatski terminološki portal u svojoj definiciji najavio kao mogućnost, moglo bi nam puno reći o tome kakve je standarde neka zajednica preuzela i stavila u primjenu pri oblikovanju prostora, inzistirajući na specifičnoj distinkciji pripadnosti i čuvajući određeni poredak od promjene. Zanimljiv je primjer ovoga diskurs koji je proizašao oko statusa nepokošene trave u Zagrebu, gdje se u medijskim reportažama mogla iščitati perspektiva o primjerenosti takve pojave u gradu poput Zagreba, koristeći, primjerice, pojam “džungle” kao očit prikaz razdora između očekivanog reda i stvarnosti, koja taj red ne zadovoljava.¹⁴ Ako je trava iz ovog primjera doista tek refleksija neispunjene potrebe za redom, možemo čak predložiti kako problem nije prisutnost trave kao takve, već percepcija da institucija grada ne ispunjava svoju dužnost u održavanju očekivanog moralnog reda. Naravno, određene kritike mogu se ticati i ozbiljne opasnosti koju nemar neke institucije ili zajednice može imati na sigurnost i imovinu pripadnika te zajednice, kako vidimo, na primjer, kod slučaja nezbrinutog drveta u Rijeci, čiji je pad ošteti nečiji dom i, potencijalno, ugrozio život.¹⁵ Ipak, pojam opasnosti se kod Douglas ne rabi nužno doslovno, pri čemu ga možemo i samog protumačiti kao konstrukt koji se utjelovljuje u formi prljavštine, ili fizičkog korova, kako je Butler opisala utjelovljenje spola, ali prvenstveno kao način poretka da stvori refleksiju sebe, definirajući kao opasnost sve što remeti ideju reda. Negativne asocijacije pripisane nekoj biljci u svom su sadržaju suprotne pozitivnim interakcijama s biljkama o kojima je Parsley govorila kao ključnima za ublažavanje dispariteta svjesnosti o biljkama. Primjena jednih ili drugih asocijacija ono je što svjedoči o razlikama u razmišljanju onih koji te asocijacije koriste. Primjerice, o razlici između zajednice koja biljke gleda kao korove u određenom uređenju prostora, s jedne strane i entuzijastičnih studenata botanike, s druge, koji u tim istim biljkama prepoznaju brojne potencijale. Same emotivne reakcije koje proizlaze iz takvih asocijacija time jesu validne, ali, pošto nisu vezane za inherentna svojstva biljaka, nisu nikako fiksne, kao prvo, niti, kao drugo, možemo objektivno odrediti koja je skupina više u pravu, kod određene percepcije biljke te skupine za svoje potrebe. Pri elaboraciji ovoga nam može asistirati još jedna autorica

¹⁴ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-zagrebu-se-opet-redovito-ne-kosi-trava---797790.html>

¹⁵ <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijecanki-adi-grzinic-vegetacija-guta-kucu-stablo-mi-ulazi-u-dnevni-boravak-sve-je-zaraslo-legu-se-stakori-i-zmije/>

koja se bavi emocijama, štoviše, s fokusom na izgradnju kolektivnih emocija i reakcija, a to je Sarah Ahmed. Točnije, osvrnut ćemo se na njenu knjigu *The Cultural Politics of Emotion*.

10. Emocije

Teza kojom autorica počinje raspravu, zapravo je kritika u pokušaju binarnog razdvajanja emocija na unutarnje i vanjske. Ovo se ne odnosi isključivo na psihološko tumačenje tzv. *inside out*, “iznutra prema van”, modela konstrukcije emocija, već i na tzv. *outside in*, “izvana prema unutra”, pokušaj, koji su ostale društvene discipline, poput sociologije i antropologije ponudile. Problem koji Ahmed uočava u oba pristupa temelji se na pretpostavci objektivne distinkcije unutarnjeg i vanjskog, kako tvrdi u idućem citatu:

“Ovaj argument o socijalnosti emocija poprima sličnu formu onom psihološkom, iako s očitom promjenom smjera. Model “iznutra prema van” postaje modelom “izvana prema unutra”. Oboje pretpostavljaju objektivnost distinkcije između unutarnjeg i vanjskog, individualnog i socijalnog te distinkciju između “mene” i “nas”. Umjesto razumijevanja emocija kao nečega što izvire u nama i kreće se prema vanjštini, emocije se mogu tumačiti kao nešto što dolazi izvana i kreće se prema nutrini.” (Ahmed 2014:9)

Ahmed oba modela smatra nedovoljnima za objašnjavanje procesa cirkulacije emocija, budući da oba pretpostavljaju postojanje fiksne distinkcije nutrine i vanjštine. Ova opaska podsjeća na iznesenu perspektivu Butler o odnosu spola i roda, gdje smo ustanovili kako je inzistiranje na traženju distinkcija potencijalno koristan teorijski alat pri definiranju nekog problema, ali ne može biti i angažiran, politički primjenjiv pristup rješavanju problema koje primjećujemo. Poput Butler, pa i Pateman, Ahmed pokušava ponuditi teoriju koja je usmjerenija na otvorenije tumačenje, stavljajući u prvi plan potencijal političkih efekata performiranja pojedinih emocija, bez obzira na to na kojim se temeljima definiraju. Tim više, jer se emocije, poput kategorija roda i spola, mogu upregnuti u političku praksu koja može biti itekako isključiva ili opresivna prema svima koji ne pokazuju one emocije koje su im ukazane kao prikladne. Kao primjer ovoga, Ahmed se koristi emocijom ljubavi prema zemlji, u smislu domoljublja, ukazujući kako se političke zajednice i pripadnost istima održavaju inzistiranjem na “zaraznosti” određenih emocija kao prevenciji potencijalnog raspada društvenog sustava, posebice u slučaju postojanja multikulturalnih perspektiva unutar navedene zajednice:

“Ljubav je ovdje ono što drži naciju na okupu; omogućuje koheziju imenujući naciju ili “političku zajednicu” kao dijeljeni objekt ljubavi. Ljubav postaje krucijalnom pri obećavanju kohezije unutar multikulturalizma; ona postaje “zajednička karakteristika”, potrebna za držanje nacije na okupu. Emocija postaje objektom emocije. (...) “Imanje” prave emocije je ono što omogućuje pojedincu da uđe u zajednicu: u ovom slučaju, pokazujući “svoju ljubav”, pokazujem da sam “s tobom”.” (Ahmed 2014:135)

Kao takve, emocije se doista mogu upregnuti u formiranje političkih i društvenih sustava, upravo poput bioloških svojstava. Koristeći ovu interpretaciju izvorišta emocija, možemo reći kako su i emocionalne reakcije prema korovima, bilo da govorimo o gađenju ili strahu, djelomično usađeni prijedlozi o tome kako reagirati na određenu biljku. Nadovezujući se na Douglas, svatko tko ne gaji očekivanu emocionalnu reakciju prema korovu može biti isključen iz zajednice, pa i sankcioniran, kako to objašnjava Butler, time što iskače iz percepcije reda i prihvaća ono što je ostalima, naizgled, oblik nereda. Ako se, primjerice, gađenje prema korovu konstruira kao društveno prihvatljivo, ovo bi dodatno moglo objasniti zašto je disparitet svjesnosti o biljkama toliko rasprostranjen, unatoč dobrim argumentima za njegovo ublažavanje kroz edukaciju. Ujedno, ovakav model tumačenja emocija, zajedno s konceptom prljavoga kod Douglas, savršeno objašnjava zašto bi se interakcija s biljkama na nekonvencionalan način mogla obilježiti negativnom emocijom.

Nakon što smo uvidjeli opaske ovih dviju autorica, čini se kako doista možemo razmišljati o korovima kao refleksijama zajednica o vlastitom strahu od straha od nereda i nepripadanja, posebice onda kad se ponašanje biljaka “izmiče kontroli”. I doista, ako uzmemo u obzir to što nam ovakva emotivna reakcija može reći o percepciji biljaka, uvidjet ćemo kako se rječnička tumačenja, prožeta pojmovima poput zarastanja doista mogu upotrijebiti u službi komuniciranja takvog straha. Ipak, treba ostaviti bitnu napomenu na ovu tzv. kritike straha kakva bi mogla doći iz ekološke sfere, točnije napora ljudi i organizacija koji pokušavaju argumentirano komunicirati činjenicu da su određene biljke u nekom kontekstu invazivne, a time i opasne za ekosustav u kojemu se nalaze. Ipak, ono što razlikuje obilježavanje biljke kao invazivne, naspram samo korovom, je, prije svega, argumentirana pozicija o praktičnim efektima na ekosustav, ne tek kategorizacija o kakvoj, primjerice, govori Douglas. Disparitet u svjesnosti kakav može poduprijeti diskurs o korovima jednostavno nije prisutan, jer znanje o invazivnosti i ekološkim posljedicama naprosto nije rezultat manjka informacija i izloženosti, već upravo suprotno, kako smo i vidjeli u kritikama od strane botaničara i njihovog poziva na jače uključivanje njihovih perspektiva. Njihov je

interes prema očuvanju i ljubav prema biljkama vidljiv i u diskusijama o invazivnosti, kako vidimo u članku koji priču o lantani, iznimno invazivnoj biljci u Australiji, predstavlja kao “tragičnu priču o lijepoj biljci puštenoj s lanca”¹⁶. Argument invazivnosti, u konačnici, nije kritika same biljke u nekom kontekstu, radi njenih svojstava ili performansa, već kritika ljudskog ponašanja u sustavnom uređivanju prostora za ljudske potrebe, posebice kad se ignoriraju relevantne perspektive, što bismo samo po sebi mogli opisati još jednom posljedicom agnotološke barijere, to jest još jednom u nizu manifestacijom dispariteta svjesnosti o biljkama. Poanta diskusije o strahu, ili pak kontroli u svrhu ljudskih potreba nije, kako je već više puta istaknuto u ovom radu, odbaciti određeni set znanja kao krivi, ili ga obilježiti inherentno negativnim, već otvoriti prostor za nove i produktivne diskusije. U konačnici, nije nam namjera inzistirati na svijetu u kojemu se diskusije o biljkama, pa i njihovim interesima, stavljaju u centar svake perspektive ili odluke, već ukazati kako se u bavljenju biljkama kriju brojne pozicije za razmišljanje i o nama samima, čiju vrijednost valja imati na umu. Pa ipak, preispitivanjem određenih kategorija i svjesnijim otvaranjem prostora za znatiželju, možemo stvoriti prilike za nove i neočekivane interakcije, čiji bi rezultati mogli obogatiti našu svakodnevicu kroz sve aspekte suradnje s biljkama koje trenutno zanemarujemo.

11. Praksa i implikacije

Nakon izvedene teorijske analize, spoznali smo što je i kako se, iz kulturološke pozicije, može tumačiti fenomen dispariteta svjesnosti o biljkama. Ujedno, elaborirani su neki od procesa iza konstrukcije pojma korova i kako se isti mogu povezati s ostalim društvenim konstruktima. Izgledno je kako je izvorna pozicija o problematičnosti dispariteta svjesnosti o biljkama možda i najbitnija poanta koju ovaj rad iznosi, posebice ako želimo razmišljati o uključivanju u aktivno mijenjanje određenih stavova i praksi, koje prepoznajemo kao problematičnima. Prije zaključivanja rada, trebalo bi uzeti dva primjera prakse s područja Grada Rijeke, koji naizgled predstavljaju dobar model adresiranja problema koje smo prepoznali te istaknuti njihove praktične implikacije. Za početak, tu je bila izložba umjetnika Igora Eškinje, iz 2020. godine, *Sanjaju li biljke sutrašnjicu?*, opisana na portalu Drugo more na idući način:

“Koji biljni život nastanjuje napuštene industrijske prostore na Mlaki, Brajdici, Marganovu, Delti – pitanje je koji si je postavio riječki umjetnik Igor Eškinja. Uzorke biljaka s tih

¹⁶ <https://www.jcu.edu.au/this-is-uni/natural-and-built-environments/articles/lantana-a-pretty-plant-let-loose>

prostora transformirao je u dizajnerske uzorke od kojih gradi novi prostor, pričajući priču o biljkama kojima je u prostoru stvorenom ljudskom rukom odsutnost čovjeka omogućila život.”¹⁷

Ovakav je pristup radu s biljkama iznimno zanimljiv, prije svega po tome što otvara priliku za spoznavanje biljaka i učenje o njima upravo onako kako su teoretičari dispariteta i prepoznali kao manjkavo u suvremenim zajednicama. Iz priloženog opisa vidljiva je narativna forma koja budi maštu potencijalnih posjetitelja i dovodi ih u potencijalno revelatorni odnos s vlastitim percepcijama biljaka koje ih okružuju. Ujedno, korištenje elemenata lokalnog identiteta dodatno pomaže privući pažnju i potencijalno stvara dodatne pozitivne asocijacije određenih botaničkih vizura kao dijela identiteta grada. Čak štoviše, predstavljanje ove izložbe kao priče o životima biljaka u Rijeci otvorilo je brojne inspirativne perspektive vezane uz razmišljanje o biljkama u javnom prostoru, koje su, između ostalih projekata, inspirirale i ovaj diplomski rad. Jednako vrijedna spomena jest i trodnevna radionica u organizaciji Sekcije mladih Društva arhitekata Rijeka te Urbanog separea, *Radionica Rječina*, koju su organizatori na službenim društvenim mrežama opisali na idući način:

“Izložba u, oko i s Rječinom. Kako rijeka može postati živa? Može li postati okupljalište – kako ljudi, tako i flore i faune? Što zamišljamo na ovom prostoru, imajući na umu lokalnu i globalnu dimenziju života uz vodu? Trinaest polaznika radionice - molekularna biologinja, umjetnica, arhitekti, programer, krajobrazna arhitektica, dizajner, povjesničarka umjetnosti i kulturolog - odgovorit će na ova pitanja i promijeniti odnos prema rijeci u centru grada.”¹⁸

Poput opisane izložbe, bitan je dio ove radionice bio na identitetu grada, u ovom slučaju direktno pozivajući građane zamišljanje i realizaciju interakcija u kojima dijele prostor s florom i faunom s kojom dijele gradski prostor. Očit rezultat sudjelovanja bio je povezivanje s brojnim osobama koje su došle upravo s takvim intencijama, noseći znanja iz svojih disciplina i polja interesa, pa tako i mnoštvo prilika za buduću suradnju. Osobni rezultat bio je i dublji uvid u etnobotaničku povijest Rijeke i regije, kroz istraživanja i produkciju materijala u toku same radionice, što je znanje koje je otvorilo vlastite prilike i svakako bi se moglo uvrstiti u buduće slične projekte. Sam teorijski dio rada nije sadržavao ovakve primjere, ali upravo se na ovakve potencijale misli kad se govori o oblikovanju prostora i sukladnih odnosa koji se u njemu mogu graditi, bilo da govorimo o ljudima, ili drugim

¹⁷ <https://drugo-more.hr/igoreskinja/>

¹⁸ https://www.facebook.com/sekcija.dar?locale=hr_HR

bićima s kojima dijelimo kako lokalne, tako i globalnu sferu interakcija. Spominjanje ovih primjera upravo je i poziv na pokretanje još ovakvih inicijativa, s obzirom na njihov izniman transformativan potencijal na formiranje znanja i odnosa, kao i na praktično zamišljanje, oblikovanje i korištenje javnog prostora.

12. Zaključak

Ova je analiza ponudila uvid u promatranje koncepta korova kao društvenog konstrukta. Ponuđeno je nekoliko argumenata koji brane upravo tu poziciju, a s uporištem u dinamici distribucije znanja i moći, koja oblikuje pojmove poput korova i daje im na težini u određenom društvenom kontekstu. Uviđene su pojedine veze s općenitim sustavima proizvodnje znanja, kako se tumače kroz kulturološki kanon, kao i s konstrukcijom specifičnih kategorija, temeljenih na odnosu s biologijom, posebice što se tiče koncepta spola. Ujedno, uočene su poveznice s aspektima kontrole i moralnog poimanja faktora poput čistoće i reda te kako se ovi koncepti mogu odražavati na oblikovanje javnog prostora, a potom i oblikovanje interakcija u njima kroz pitanja performativnosti. Pritom, dokazana je primjenjivost literature na analize šire od izvornih, a u svrhu tumačenja fenomena poput dispariteta svjesnosti o biljkama, čijem smo razumijevanju doprinijeli i ukazali na načine kako se ovaj društveno uvjetovan fenomen može adresirati. Naravno, sve iznesene ideje predstavljaju tek začetak potencijalno mnogo temeljitijih i specifičnih analiza, ali počinjen je iskorak u pravom smjeru, posebice ako se želimo više angažirati u radu s biljkama i njihovoj ulozi u oblikovanju naših zajednica, pritom osnažujući sve aktere u tim odnosima.

13. Literatura

1. Ahmed, Sarah (2014) *The Cultural Politics of Emotion*, Edinburgh University Press
2. Angourakis, Andreas, Alcaina-Mateos, Jonas, Madella, Marco, Zurro, Debora (2022.) *Human-Plant Coevolution: A modelling on the origins of agriculture*, Plos One, University of Michigan
3. Austin, John Langshaw (1962.) *How to do things with Words*, Oxford University Press
4. Butler, Judith (1999.) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge
5. Butler, Judith (1993.) *The Bodies That Matter: On the Discursive limits of "Sex"*, Routledge
6. Douglas, Mary (1984.) *Purity and Danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*, Routledge
7. Foucault, Michel (1995) *Discipline and Punishment*, Vintage Books

8. Foucault, Michel (1978.) *The History of Sexuality, Volume One: An Introduction*, Pantheon Books
9. Kang, Millian et. A. (2018) *Introduction to Women, Gender, Sexuality Studies*, University of Massachusetts Amherst
10. Lawrence, Anna M. (2022.) *Listening to plants: Conversations between critical plant studies and vegetal geography*, članak iz *Progress in Human Geography*, University of Cambridge
11. Nichols, (1919.) *The General Biology Course and the Teaching of Elementary Botany and Zoology in American Colleges and Universities*, članak iz *Science*, American Association for the Advancement of Science
12. Parsley, Kathryn M. (2020.) *Plant awareness disparity: A case for renaming plant blindness*, članak iz, *Plants, People, Planet*, br. 6, University of Memphis
13. Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*, Polity Press
14. Proctor, Robert i Schiebinger, Londa (2008.) *Agnology: The Making and Unmaking of Ignorance*, Stanford University Press
15. Wandersee, James i Schussler, Elisabeth (2001.) *Toward a Theory of Plant Blindness*, članak iz *Plant Science*, vol. 47

Internetski izvori:

1. Ćorić, Matea (2023.) *Zagreb je opet nepokošeni grad, a sada im je opravdanje još bizarnije od onog da kosilice ne rade po kiši i vlazi*, Dnevnik.hr (preuzeto 17.9.2023.)

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-zagrebu-se-opet-redovito-ne-kosi-trava---797790.html>

2. De Loryn, Bianca (2022.) *The wild history of weeds in Australia* (preuzeto 17.9.2023.)

<https://www.jcu.edu.au/this-is-uni/natural-and-built-environments/articles/lantana-a-pretty-plant-let-loose>

3. Milton, Diamond (2002.) *Sex and Gender are Different: Sexual Identity and Gender Identity are Different*, članak iz *Clinical Child Psychology & Psychiatry* (preuzeto 27.8.2023.)

<http://www.hawaii.edu/PCSS/biblio/articles/2000to2004/2002-sex-and-gender.html>

4. Prodan, Edi (2023.) *Riječanki Adi Gržinić vegetacija guta kuću: 'Stablo mi ulazi u dnevni boravak, sve je zaraslo, legu se štakori i zmije'*, Novi List (preuzeto 17.9.2023.)

<https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijecanki-adi-grzinic-vegetacija-guta-kucu-stablo-mi-ulazi-u-dnevni-boravak-sve-je-zaraslo-legu-se-stakori-i-zmije/>

5. Reynolds, Amy (2023.) *Understanding Descriptive vs Prescriptive Grammar* (preuzeto 12.8.2023.)

<https://amyrey.web.unc.edu/classes/ling-101-online/tutorials/understanding-prescriptive-vs-descriptive-grammar/>

6. Smith, Leah: #Ableism (preuzeto 22.8.2023.)

<https://cdnys.org/blog/uncategorized/ableism/>

7. Facebook stranica Sekcije mladih Društva arhitekata Rijeka (2022.) (preuzeto 17.9.2023.)

https://www.facebook.com/sekcija.dar?locale=hr_HR

8. IFTTT: *How Does ChatGPT Work?* (preuzeto 17.8.2023.)

<https://ifttt.com/explore/how-does-chat-gpt-work>

9. Britannica: Social Contract (preuzeto 12.9.2023.)

<https://www.britannica.com/topic/social-contract>

10. *Modernity and the Myth of Progress* (2011.) (preuzeto 12.9.2023.)

<https://blogs.bu.edu/dscott/2011/11/28/modernity-and-the-myth-of-progress/>

11. Oxford Reference: *Agnoiology* (preuzeto 26.8.2023.)

<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095356295>

12. *Sanjaju li biljke sutrašnjicu?* (2020.) (preuzeto 17.9.2023.)

<https://drugo-more.hr/igoreskinja/>

Izvori definicija:

1. ChatGPT

<https://chat.openai.com/>

2. Hrvatski jezični portal

<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

3. Struna: Hrvatsko strukovno nazivlje

<http://struna.ihjj.hr/naziv/korov/31733/>